

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

BIRO ZA RAZVOJ OBRAZOVANJA

Nastavni program

Bosanski jezik za VI razred

Skoplje, 2023 godina

OSNOVNI PODACI O NASTAVNOM PROGRAMU

Nastavni predmet	Bosanski jezik
Vrsta/kategorija nastavnog predmeta	Obavezni
Razred	VI (šesti)
Teme/područja u nastavnom programu	<ul style="list-style-type: none"> • Jezik i komunikacija • Književnost, stvaranje i izražavanje • Medijska pismenost
Broj časova	4 sata sedmično/144 sata godišnje
Oprema i sredstva	<ul style="list-style-type: none"> • Tehnička oprema u učionici: elektronska tabla, školska tabla, kompjuterska tehnologija, štampač. • Sredstva i resursi za učenje: fotografije, slike, plakati, poster i za knjige, dijagrami i prikazi nastavnog materijala, panoa koja prate gradivo po oblastima; rječnici, pravopis, leksikoni, enciklopedije, knjige, edukativni softveri, snimci naracija, audio-vizualni snimci; • Biblioteka u učionici, školska biblioteka. <p>Napomena: Ukoliko se nastava odvija u kabinetima, preporučljivo je organizovati dramski kutak, umjetničko-literarni kutak, novinarski kutak, mjesto za biblioteku u učionici.</p>
Normativ nastavnog kadra	<p>Nastavu bosanskog jezika u VI razredu devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja može da realizuje lice koje je završilo nastavni smjer studijskih programa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bosanski jezik i bošnjačka književnost VII/1 ili VI A, odnosno 240 kredita; • Bosanski jezik i južnoslovenski jezici VII/1 ili VI A odnosno 240 kredita; • Bosanski jezik i južnoslovenski jezici sa bošnjačkom književnošću i južnoslovenskim književnostima VII/1 ili VI A odnosno 240 kredita;

	<ul style="list-style-type: none"> • Bosanska književnost i kultura VII/1 ili VI A odnosno 240 kredita; • Makedonski jezik i bosanski jezik iz grupe južnoslovenskih jezika VII/1 ili VI A odnosno 240 kredita. <p>Napomena: Lica koja su završila primjenjene grupe navedenih studijskih grupa i stekli se pedagoško-psihološko i metodičko dodatnom dokvalifikacijom mogu predavati predmet Bosanski jezik u osnovnom obrazovanju.</p>
--	--

POVEZANOST SA NACIONALNIM STANDARDIMA

Rezultati učenja navedeni u Nastavnom programu vode do sticanja sljedećih kompetencija obuhvaćenih područjem **Jezička pismenost**

<i>Učenik zna i umije da:</i>	
I- A.1	da izražava i prenosi svoje misli, osjećaje, informacije i stavove u različitim situacijama komunikacije na svom maternjem jeziku, kroz različite medije i u različite ciljeve;
I-A.2	da poznaje i koristi različite oblike pismenog izražavanja: književne (pjesma, pripovijetka, izlaganje/govor, književni esej, dnevnik i sl.) i neknjiževne (tematski esej, izvještaj, zahtjev, najava, oglas i sl.);
I-A.3	da vodi kritički i konstruktivan dijalog, izražavajući svoje stavove na argumentovan način;
I- A.4	da koriste standardizovani jezik, poštujući gramatička i pravopisna pravila tokom usmenog i pismenog izražavanja;
I- A.6	da identifikuje osnovne karakteristike maternjeg jezika (azbuka, historija, dijalekti, itd.) i sličnosti i razlike sa drugim jezicima;
I- A.8	da razumije sadržaj audio poruka: da umije da izdvoji, analizira, ocijeni/vrednuje i sumira informacije iz poruka i da ih (pismeno i usmeno) izrazi svojim riječima;
I- A. 9	da razumije sadržaj pisanog teksta: da umije da izdvoji, analizira, ocijeni/vrednuje i sumira informacije iz poruka i da ih (pismeno i usmeno) izrazi svojim riječima;
I-A.10	da razumije vizuelno prikazane sadržine (dijagrame, tabele i grafikone, ilustracije, animacije i dr.), da može da ih izdvoji, analizira, ocjenjuje/vrednuje i rezonuje vizuelno prikazane sadržaje i da ih objasni (pismeno i usmeno);
I-A.11	da identifikuje i analizira poruke i stilsko-estetske elemente književnih djela;
I- A. 12	da koristi informacije iz različitih izvora i medijuma i kritički da pristupi ka njima, uzimajući u obzir izvor, kontekst, cilj i vjerodostojnost prezentovanih informacija.

<i>Učenik razumije i prihvata da:</i>	
I- B.1	kroz proučavanje maternjeg jezika razvija se vlastiti jezički i kulturni identitet, a kroz jezičku komunikaciju prenosi kulturno naslijeđe i kultura življenja;
I- B.2	upotreba jezika u različitim kontekstima i okruženjima, u različitim oblicima, omogućava efikasnu komunikaciju i interakciju (uvijek imajući na umu s kim se komunikacija ostvaruje);
I- B. 4	sadržaj i način izražavanja sopstvenog mišljenja mogu doprinijeti održavanju i poboljšanju komunikacije, ali i izazvati nesporazume i sukobe;
I- B. 5	čitanje i izražavanje na maternjem jeziku važni za razvoj i poticanje kreativnosti i kritičkog mišljenja.

Nastavni program takođe uključuje relevantne kompetencije iz sljedećih oblasti Nacionalnih standarda **Digitalna pismenosti, Lični i društveni razvoja, Društvo i demokratska kultura, Tehnika, tehnologija i preduzetništvo i Umjetničko izražavanje i kultura.**

Digitalna pismenost

Učenik zna i/ili može:

IV-A.1	da istražuje i upoređuje mogućnosti poznatih i novih digitalnih uređaja i samostalno da procjeni, izabere i da koristi one koji su najprikladniji za određenu potrebu i situaciju;
IV-A.2	da procijeni kada i na koji način efektivno korištenje IKT a je potrebno za rješavanje zadatka/problema, odabрати i instalirati programe koji su mu potrebni, da koristi programe zaštite i riješiti rutinske probleme u funkcionisanju digitalnih uređaja i mreža;
IV-A.5	da odredi koje su mu informacije potrebne, da pronađe, odabere i preuzme digitalne podatke, informacije i sadržaj , te da ocijeni njihovu relevantnost u odnosu na konkretnu potrebu i pouzdanost izvora;
IV-A.7	da odabere i koristi i odgovarajuće IKT alatke za komunikaciju, da bezbjedno podijeli informacije, da kontaktira i da saraduje sa drugima na onlajn projektima, u socijalnim aktivnostima ili za lične potrebe;
IV-A.8	da na bezbjedan i odgovoran način koristi digitalne sadržaje, obrazovne i socijalne mreže, i digitalne oblake;
IV-A.9	u komunikaciji s drugima u multikulturalnom digitalnom prostoru, poštuje različite sudionike i slijedi pravne, kulturne i etičke norme ponašanja u digitalnom prostoru;
IV-A.10	da vodi računa o svom digitalnom identitetu, sigurnosti i reputaciji i da poštuje politiku privatnosti.

Učenik razumije i prihvata da:

IV-B.1	digitalna pismenost je neophodna za svakodnevni život – olakšava učenje, život i rad, doprinosi širenju komunikacije, kreativnosti i inovativnosti, nudi razne mogućnosti zabave;
IV-B.4	u digitalnom prostoru važno je osigurati zaštitu identiteta, privatnosti i emocionalne sigurnosti, ne koristiti govor mržnje i sajber nasilje i poštovati pravila i norme komunikacije u digitalnim zajednicama;
IV-B.5	informacije dostupne u digitalnom prostoru treba koristiti etički, prema definiranim pravilima i za dobrobit ljudi.

Lični i socijalni razvoj

Učenik/učenica zna i/ili umije:

V-A.4	da procijenjuje sopstvenih sposobnosti i postizanja (uključujući jake i slabe strane) i na osnovu toga da određuje prioritete koji će mu/joj omogućiti razvoj i napredak;
V-A.5	da prepoznaje emocije kod sebe i kod drugih, da uoči posljedice iz sopstvenih emocionalnih reakcija u različitim situacijama i da koristi odgovarajuće strategije za upravljanje emocijama;
V-A.6	da postavi ciljeve za učenje i sopstveni razvoj i da radi na prevazilaženju izazova koji se javljaju na putu ka njihovom ostvarivanju;
V-A.7	da koristi vlastita iskustva kako bi olakšao svoje učenje i prilagodio vlastito ponašanje u budućnosti,
V-A.8	da svoje vrijeme organizuje na način koji će mu omogućiti da efikasno i efektivno ostvari postavljene ciljeve i zadovolji svoje potrebe;
VA.9	da predvidi posljedice svojih postupaka i postupaka drugih za sebe i za druge;
V-A.10	da primjenjuje etička načela pri vrednovanju pravilnog i pogrešnog u sopstvenim i u tuđim postupcima i da manifestuje vrline kao karakterne osobine (kao što su poštenje, pravičnost, poštovanje, trpeljivost, briga, pristojnost, zahvalnost, odlučnost, odvažnost i samodisciplina);
V-A.13	da komunicira sa drugima i da predstavi sebe odgovarajuće situaciji;

V-A.14	da sluša aktivno i da odgovarajuće reaguje, pokazujući empatiju i razumijevanje za druge i da iskaže sopstvenu zabrinutost i potrebu na konstruktivan način;
V-A.15	da saraduje sa drugima u ostvarivanju zajedničkih ciljeva, dijeleći vlastita gledišta i potrebe sa drugima i uzimajući u obzir i potrebe drugih;
V-A.17	da traži povratnu informaciju i podršku za sebe, ali i da daje konstruktivnu povratnu informaciju i podršku u korist drugih;
V-A.19	da daje prijedloge, da razgleda različite mogućnosti i da predvidi posljedice sa ciljem da izvede zaključke i donosi racionalne odluke;
V-A.21	da analizira, procijenjuje i poboljša sopstveno učenje.

Učenik/učenica zna i prihvata da:

V-B.3	lična postignuća i dobrostanje u najvećoj mjeri zavise od rada koji sam/sama ulaže i od rezultata koji sam/sama postiže;
V-B.4	svaki postupak koji preuzima ima posljedice po njega/nju i/ili po njegovu/njenu okolinu;
V-B.7	inicijativa, upornost, upornost i odgovornost važni su za izvršavanje zadataka, postizanje ciljeva i savladavanje izazova u svakodnevnim situacijama;
V-B.8	interakcija sa drugima je dvosmjerna kao što ima pravo da od drugih traži da mu bude omogućeno zadovoljavanje sopstvenih interesa i potreba, tako ima i odgovornost da dađe prostor drugima da zadovolje sopstvene interese i potrebe;
V-B.9	zahtjev za povratne informacije i prihvatanje konstruktivne kritike vodi prema ličnom napretku individualnog i socijalnog plana.

Društvo i demokratska kultura:

Učenik/učenica zna i/ili umije:

VI-A.3	da formuliše i argumentira svoja gledišta, da sasluša i analizira tuđa gledišta i sa poštovanjem da se odnosi prema njima, čak i tada kada se ne slaže sa njima;
VI-A.5	da razumije razlike između ljudi po bilo kojem osnovu (rodove i etničke pripadnosti, uzrasta, sposobnosti, socijalnog statusa itd.);
VI-A.6	da prepoznaje prisustvo stereotipa i predrasuda kod sebe i drugih i da se suprotstavi diskriminaciji;
VI-A.7	da prepoznaje manifestaciju verbalnog i fizičkog nasilja u sopstvenom okruženju, da sagledava posljedice nasilja i da mu se suprotstavlja;

VI-A.8	da sagleda šta povezuje a šta razdvaja ljude u zajednici, da pronalazi načine da pridonese napretku zajednice, imajući u obzir potrebe i interese sviju;
VI-A.9	da prepozna ranjive grupe u društvu i učestvuju, i daje podršku humanitarnim i volonterskim akcijama;
VI-A.17	da analizira uticaj pisanih, elektronskih i socijalnih medija na javno mišljenje i da izabere vjerodostojne izvore informacija na koje će bazirati vlastite stavove.

Učenik/učenica razumije i prihvata da :

VI-B.2	svi ljudi, uključujući i djecu imaju pravo da izražavaju svoja mišljenja i stavove i da učestvuju u usvajanje odluke SZO sve povezan sa njihov potrebe i interesovanja.
--------	---

Tehnika, tehnologija i poduzetništvo

Učenik/učenica zna i/ili umije da:

VII-A.9	aktivno da učestvuje u timskom radu prema ranije usvojenim pravilima i uz dosljedno poštovanje uloge i doprinosa svih članova tima.
---------	---

Umjetničko izražavanje i kultura

Učenik/učenica zna i/ili može:

VIII-A.1	da manifestuje poznavanje različitih oblika umjetničkog izražavanja iz svih oblasti kulture (književnosti, muzike, vizuelne umjetnosti, umjetnosti izvođenja, dekorativne umjetnosti, arhitekture, dizajna);
VIII-A.3	da izražava sopstvene ideje, iskustva i emocije koristeći i umjetničke ili druge oblike kreativnog izražavanja (individualnih ili kolektivnih);
VIII-A.4	da interpretira ideje, iskustva i emocije izražene u umjetničkim produktima kreiranih od strane drugih koji su pripadnici sopstvenih ili drugih kultura;
VIII-A.5	da manifestuje poznavanje sopstvene kulture na različitim načinima njenog izražavanja preko književnosti i vizuelnih umjetnosti, muzike i plesa, građe i drugih kulturnih produkata;
VIII-A.10	da identifikuje i preispituje stereotipe i predrasude prema pripadnicima drugih kulturnih grupa što se manifestuje u njegovom/njenom okruženju.

REZULTATI UČENJA

Područje: **JEZIK I KOMUNIKACIJA**

Ukupno sati: **70 sati**

Rezultati učenja:

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. pravi podjelu glasova prema zvučnosti i primjenjuje pravila glasovnih promjena u pisanju i govoru;
2. pravilno akcentuje riječi prema akcentskim pravilima u bosanskom standardnom jeziku;
3. pravilno upotrebljava oblike imenica i pridjeva, prema gramatičkim kategorijama *roda, broja, padeža*;
4. pravilno upotrebljava osnovne oblike ličnih i pokaznih zamjenica;
5. pravilno oblikuje glagolske forme za sadašnje vrijeme, buduće vrijeme i prošlo određeno vrijeme;
6. ukazuje na osobenosti rečenice, identifikuje glavne dijelove proste rečenice i objašnjava njihovu funkciju;
7. prepoznaje leksičko značenje riječi i daje primjere sinonima, antonima i homonima;
8. primjenjuje usvojena fonetska, gramatička i pravopisna pravila u pisanju;
9. sluša i čita s razumijevanjem i koristi podatke iz različitih izvora prilikom pisanja teksta.

Sadržaj (i pojmovi):

Nauka o jeziku

- **Komunikacija – elementi i vrste**

(elementi komunikacije: poruka, pošiljalac poruke, primalac poruke, sredstvo za prenošenja poruke; znak, simbol, signal, signalna i simbolička komunikacija, verbalna i neverbalna komunikacija, indirektna i neposredna komunikacija, jednosmjerna i međusobna komunikacija)

Standardi ocjenjivanja:

- Objašnjava pojam komunikacije.
- Objašnjava elemente komunikacije kroz primjer.
- Pravi razliku između: znak, simbol i signal.
- Uspoređuje različite vrste komunikacije (signalnu i simboličku komunikaciju, verbalnu i neverbalnu komunikaciju, posredna i neposrednu, jednosmjernu i međusobnu komunikaciju) koristeći odgovarajuće primjere.
- Kreira i predstavlja modele prenošenja poruka u različitim komunikacijskim situacijama.

<p>Fonetika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podjela glasova (samoglasnici, suglasnici, samoglasnik <i>r</i>) • Podjela suglasnika po zvučnosti (zvučni, bezvučni i sonantni) • Glasovne promjene: izjednačavanje suglasnika po zvučnosti u izgovoru i obezvučavanje zvučnih suglasnika na kraju riječi • Pravopisna pravila koja se odnose na izjednačavanje glasovnih promjena i obezvučavanje zvučnih suglasnika na kraju riječi • Akcenat (akcentovani/naglašeni slog, akcenat kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni i dugouzlazni, akcentovane složenice) 	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava podjelu glasova na samoglasnike i suglasnike. • Navodi i konstruiše primjere sa samoglasnikom <i>r</i> u usmenoj i pismenoj komunikaciji. • Ispravno piše <i>r</i> u datoj riječi (sa ili bez apostrofa). • Identificira zvučne, bezvučne suglasnike i sonante u datoj riječi. • Daje primjere parova koji se sastoje od zvučnog i bezvučnog suglasnika. • Navodi i objašnjava glasovne promjene i daje primjere izjednačavanja suglasnika po zvučnosti i obezvučavanja suglasnika na kraju riječi. • Identificira i objašnjava sličnost suglasnika u datoj riječi. • Identificira bezvučne suglasnike na kraju date riječi. • Primjenjuje pravopisna pravila za: izjednačavanje suglasnika po zvuku u datim riječima i uklanjanje glasa na kraju riječi. • Navodi karakteristike akcenta u bosanskom standardnom jeziku (kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni i dugouzlazni). • Pravilno naglašava/akcentuje riječi i naglašava naglašeni slog tokom čitanja i tokom usmenog izražavanja i govora. • Pravilno označava jednosložne, dvosložne, trosložne i višesložne riječi akcentom. • Identificira i bilježi naglasak u složenicama.
<p>Morfologija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Imenice: vrste imenica i gramatičke kategorije imenica (opšte i vlastite, zbirne i materijalne, konkretne i apstraktne imenice, gramatičke kategorije roda, broja i padeža, deklinaciona vrsta) • Padeži (padežne promjene, deklinacija i nastavci) • Pridjevi: gramatičke kategorije pridjeva i stepenovanje pridjeva (opisni pridjevi, gramatičke kategorije roda, broja padeža i određenosti, stepenovanje pridjeva - pozitiv, komparativ, superlativ) • Lične zamjenice: gramatičke kategorije lice, broj, rod i padež; pokazne zamjenice: gramatičke kategorije roda i broja 	<ul style="list-style-type: none"> • Navodi vrste imenica: opšte i vlastite, konkretne i apstraktne, zbirne i materijalne. • Identificira vrstu imenica u datom tekstu i navodi primjere različitih vrsta imenica. • Prepoznaje padeže u njihovim osnovnim značenjskim ulogama. • Daje primjere za padeže pravilno ih upotrebljava u govoru. • Pravilno pokazuje kako je ovladao pravilima padežnih oblika i njihovom primjenom (oblici s provedenim glasovnim promjenama). • Pravilno koristi oblike gramatičkih kategorija pridjeva u usmenom i pismenom izražavanju. • Pravilno koristi kongruenciju pridjeva u skladu sa imenicama. • Prepoznaje opisne pridjeve, objašnjava njihovo značenje i primjenjuje ih u usmenoj i pismenoj komunikaciji. • Pronalazi smislene i gramatički ispravne kombinacije imenica i pridjeva.

	<ul style="list-style-type: none"> • Pravilno formira komparativ i superlativ pridjeva i primjenjuje pravopisna pravila u pogledu stepenovanja. • Objašnjava (kroz primjere) ulogu ličnih zamjenica u rečenici koje ukazuju na odnos učesnika u razgovoru. • Navodi lične zamjenice u jednini i množini, naglašavajući oblike za gramatičku kategoriju rod samo u 3. l. jednina. • Identificira lične zamjenice u datom tekstu i određuje njihov rod, broj i lice. • Identificira pokazne zamjenice u datom tekstu i određuje njihov rod i broj. • Povezuje oblike pokaznih zamjenica s oblicima članskih imenica. • Razlikujte pokazne zamjenice <i>on, ona, ono</i> i lične zamjenice u 3. licu jednine.
<ul style="list-style-type: none"> • Glagoli: značenje, gramatičke kategorije, sastavni dijelovi, klasifikacija, glagoli <i>biti, imati</i>; lični glagolski oblik (radnja i stanje; lice, vrijeme, broj i oblik; opći dio glagola i osnovni samoglasnik; glagolske grupe; prosti glagolski oblici, složeni glagolski oblici, sadašnje vrijeme, prošlo određeno vrijeme, buduće vrijeme) 	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje glagole prema značenju – radnja ili stanje. • Razlikuje glagolske oblike prema gramatičkim kategorijama vremena, broja, lica i vida. • Pravilno tvori svršene glagole od nesvršenih i obrnuto. • Identificira opći dio, osnovni samoglasnik i sufiks glagola. • Razlikuje grupe glagola prema tome koji samoglasnik završavaju u 3l. jednina sadašnje vrijeme. • Razlikuje proste i složene glagolske oblike prema upotrebi ličnih glagolskih oblika. • Mijenja date glagole u sadašnje, buduće i prošlo određeno vrijeme. • Ukazuje na primjere glagolskih oblika za sadašnje, buduće i prošlo određeno vrijeme. • Modifikuje i koristi glagole <i>biti</i> i <i>imati</i> u obliku sadašnjeg, budućeg i prošlog vremena. • Mijenja postojeće oblike glagolskog vremena oblicima za drugo glagolsko vrijeme.
<p>Sintaksa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rečenica: pojam, sadržaj i modalna karakteristika rečenice (izjavne rečenice, upitne rečenice, uzvične rečenice) • Gramatička struktura rečenice (prosta rečenica, subjekt, predikat - glagolski predikat) 	<ul style="list-style-type: none"> • Identificira rečenicu kao logičku kompoziciju riječi, kao gramatički ispravnu konstrukciju i kao intonacionu cjelina. • Identificira vrste rečenica prema modulnosti u datom tekstu. • Objašnjava strukturu proste rečenice i funkciju predikata i subjekta u rečenici. • Stvara prostu rečenicu sa subjektom i predikatom. • Prepoznaje i razlikuje oblike glagolskog predikata.

	<ul style="list-style-type: none"> • Sastavlja rečenice sa različitim vrstama riječi (imenice, zamjenice i pridjevi) u funkciji subjekta.
Leksika <ul style="list-style-type: none"> • Leksička značenja riječi (jednoznačnost i višeznačnost riječi; direktno i prenosno značenje, konkretno i apstraktno značenje riječi, sinonimi, homonimi, antonimi) 	<ul style="list-style-type: none"> • Navodi primjere jednoznačnih i višeznačnih riječi. • Objašnjava razliku između direktnog i figurativnog značenja riječi kroz primjere. • Objašnjava razliku između konkretnog i apstraktnog značenja riječi kroz primjere. • Identificira riječi u tekstu koje imaju sinonime ili antonime i navodi njihove sinonime/antonime. • Identificira riječi u tekstu koji su homonimi i navodi njihova različita značenja.
Pravopisna pravila <ul style="list-style-type: none"> • Upotreba velikog slova • Upotreba znakova interpunkcije (tačka, zarez, upitnik, dvotačka, tri tačke, uzvičnik, navodnici) • Rastavljanje riječi na kraju reda i premještanje dijela riječi u drugi red (pravopisni znak crtica) 	<ul style="list-style-type: none"> • Pravilno piše svaki dio vlastitih imenica velikim slovom; veliko početno slovo samo na prvom dijelu naslova i na ostalim sastavnim dijelovima ako predstavljaju imena. • Pravilno koristi znakove interpunkcije: tačka, zarez, upitnik, dvotačka, tri tačke, uzvičnik, navodnici u pisanoj komunikaciji. • Pravilno dijeli i prenosi riječi na kraju reda sa crticom.
<ul style="list-style-type: none"> • Čitanje sa razumjevanjem • Slušanje sa razumjevanjem • Pisanje tekstova koristeći podatke 	<ul style="list-style-type: none"> • Odgovara na pitanja o podacima predstavljenim u obliku tabela i grafikona. • Odgovara na pitanja o podacima datim na karti. • Odgovara na pitanja u vezi sa sadržajem pročitanoog teksta iz stručne knjige, enciklopedija, izvještaja. • Odgovara na pitanja vezana za slušani tekst na zadatu temu. • Sažima u 1-2 rečenice (u pisanoj ili usmenoj formi) saslušani ili pročitani tekst od 5-6 rečenica. • Izražava mišljenje (u pisanoj formi) o nekoj temi u pročitanoom tekstu i potkrepljuje ga citatima iz teksta. • Proizvodi podatke iz pročitanoog stručnog teksta koji se odnosi na datu temu. • Piše neknjiževni tekst koristeći podatke iz različitih izvora (stručne knjige, udžbenici, novine, časopisi, rječnici, enciklopedije, publikacije i sa interneta). • Pravilno navodi izvore podataka koje koristi prilikom pisanja tekstova. •

Primjeri aktivnosti:

(Primjeri uglavnom ujedinjuju više standarda ocjenjivanja istog sadržaja koji se mogu realizovati u nekoliko časova. Navedeni primjeri mogu poslužiti kao model za kreiranje novih aktivnosti za iste standarde ili za druge koje njima nisu obuhvaćene.)

- Učenici podijeljeni u grupe, dobijaju ilustracije sa različitim sredstvima komunikacije, na primjer: televizor, telefon, kompjuter, a zatim imaju zadatak da razmisle koje poruke se mogu prenijeti pomoću navedenih sredstava ilustracije. Svaka grupa radi kratku prezentaciju ostalim grupama. Zatim počinje diskusija sa ciljanim pitanjima: Kako se zove proces u kojem se razmjenjuju poruke/informacije? Šta ste koristili kao sredstvo za prenošenje poruka? Jeste li samo koristili riječi? Da li ste koristili gestove i mimike? Kako se zove onaj ko šalje poruku, a kako onaj koji prima poruku? Učenici u grupama koristeći grozd tehniku predstavljaju osnovne elemente komunikacije.
- Učenici rade u parovima. Gledaju fotografije i slike s različitim primjerima znakova koje svakodnevno koristimo (žuto lišće, goluba s maslinovom grančicom u kljunu, školsko zvono, auto ukrašen cvijećem, otisak stopala na plaži, semafor). Ispod svake fotografije/slike učenici treba da napišu koja je poruka poslana i kako je upućena primaocu. Razgovara se o tome šta je znak i koja je njegova uloga i koji se od znakova šalju s namjerom, a koji ne šalju s namjerom pošiljaocu. Zatim, u parovima, učenici raspoređuju znakove iz primjera u grafikon na tabli koji je podijeljen u dvije kolone: signale i simbole. Nekoliko parova prezentuje tabelu sa naređenim znacima (signalima i simbolima) ispred cijelog razreda. Na kraju, tabela se dopunjuje drugim primjerima signalne i simboličke komunikacije.
- Učenicima se kroz slike, video zapise, inserta prezentiraju različite vrste komunikacije. Učenici identifikuju i objašnjavaju kroz diskusiju različite vrste komunikacije iz prezentacije. Zatim se dijele u grupe. Svaka grupa kreira i predstavlja jedan primjer različitog tipa komunikacije slikama i riječima. Ostale grupe slušaju i dodaju svoje primjere.
- Učenici se podstiču da izgovaraju samoglasnike i suglasnike i opisuju kretanje vazdušne struje u njihovom nastajanju. Pri tome nastavnik postavlja usmjeravajuća pitanja kroz koja će učenici zaključiti da prilikom izgovora samoglasnika vazduh iz pluća kroz dušnik, u grkljanu pokreće glasne žice koje se slobodno kreću kroz usnu šupljinu i izlaze kroz usne. Tokom treptaja glasnih žica nema prepreka i ovi zvuci, samoglasnici, se jasno čuju. Učenici su vođeni pitanjima i u odnosu na suglasnike idu istim putem kroz organe, ali nailaze na prepreku u različitim dijelovima usne šupljine. Učenici pišu zajednički zaključak i dijele ga razredu.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Svaka grupa dobija skup primjera riječi koje sadrže r u poziciji samoglasnika i r u poziciji suglasnika. Grupe imaju zadatak da riječi podijele na slogove i odrede samoglasnik r u navedenim primjerima. U nastavku dobijaju tekst iz kojeg će riječi koje u svom sastavu imaju samoglasnik r složiti u tabelu sa dvije kolone. U jednu kolonu upisuju riječi u kojima je samoglasnik r na početku riječi i piše se sa apostrofom, a u drugu kolonu r je u sredini riječi i piše se bez apostrofa. Na kraju svaka grupa predstavlja svoj rad i upisuje jedan novi primjer samoglasnika r na drugom mjestu u riječi.
- Učenicima se predstavlja podjela glasova prema zvučnoj karakteristici grafičkog organizatora po izboru nastavnika/nastavnice. Podstiču se da izgovaraju glasove po uzoru na nastavnika i da uočavaju razlike u artikulaciji. Usmjeravajućim pitanjima i objašnjenjima nastavnika/nastavnice ih dovodi do glavnog zaključka – treptaji glasnih žica, odnosno njihova napetost prilikom izgovora, stvara njihovu zvučnost. Najzvučniji su samoglasnici,

zatim sonanti i na kraju suglasnici. Prilikom izgovora suglasnika, ako glasne žice nisu istegnute, već opuštene, nastaju bezvučni suglasnici. Na kraju učenici otkrivaju zvučne i bezvučne glasove u datim riječima i zajedno ih provjeravaju.

- Učenici dobijaju kartice sa glasovima. Nastavnik postavlja na tabli prikaz/tabelu parova zvučnih i bezvučnih suglasnika. Objašnjava im da ih čitaju u parovima kako su prikazani na tabeli, pri čemu učenik koji ima karticu B izgovara je, nakon čega slijedi P i tako sve do bezvučne H F C. Izgovor u paru se ponavlja nekoliko puta. Zatim učenici dobijaju tabelu u kojoj nedostaje jedan suglasnik u paru. Učenici imaju zadatak da popune tabelu i zajedno da provjere. Na kraju aktivnosti na improvizovanim linijama i različitim bojama učenici zapisuju glasove po zvučnosti, tako da samoglasnici budu u gornjim redovima, zatim sonanti ispod, zatim zvučni suglasnici i bezvučni suglasnici na dnu.
- Učenici razmatraju primjere na tabli i razgovaraju o načinu na koji se izgovaraju, odnosno kako se lakše izgovaraju u pozicijama zvučnih i bezvučnih suglasnika jedan pored drugog u riječi, primjer: klub-klupski (klub + ski), riba-ripče (rib + če) , golub-golupčić (golub+čić), grad-gratski (grad + ski), težak-teška (tež + ka), blizak-bliska (bliz + ka), gost-gozba (gost + ba). Učenici zaključuju da zbog prilagođavanja glasova radi lakšeg izgovora dolazi do glasovne promjene koja se naziva jednačenje po zvučnosti. Zatim učenici individualno rade na tekstu u kojem se nalaze riječi kod kojih dolazi do izjednačavanja po zvučnosti. Otkrivaju i raspravljaju o pogrešno napisanim riječima u njemu, zatim ih zapisuju na tablu i pokušavaju ih izgovoriti.
- Učenici izgovaraju riječi sa table i zapažaju koja riječ kako se izgovara: prag, drag, brijeg, snijeg, mlad, grad, red, bodež, jež, nož, obraz, led. Podsjećajući na tabelarni prikaz zvučnih i bezvučnih parova diskutuju o zvučnim i bezvučnim suglasnicima. Zaključuju da se zvučni suglasnici na kraju riječi izgovaraju kao bezvučni, jer je tako lakše, ali se obezvučavanje ne bilježi u pisanju.
- Učenici prate prezentaciju sa primjerima koji ukazuju na pravila za izjednačavanje suglasnika po zvučnosti i obezvučavanje zvučnih suglasnika na kraju riječi. Čitajući primjere, učenici kroz pitanja saznaju kada se suglasnici izjednačavaju po zvučnosti i prema kom suglasniku dolazi do ove glasovne promjene. Isti postupak se ponavlja za obezvučavanje zvučnih suglasnika na kraju riječi. Učenici nastavljaju sa radom u parovima. Svaki par dobija nastavni listić sa tekstom u kome glasovne promjene nisu pravilno zabilježene/napisane, već ispravljaju iste. Rad se izlaže pred cijelim razredom uz poštovanje pravilnog izgovora i pravopisa.
- Učenici rade u parovima, dobijaju tekst, čitaju ga i iz njega izdvajaju deset riječi po svom izboru. Oni dijele riječi na slogove. Izgovaraju ih i bilježe koji je slog naglašen, bilježe akcenat i raspravljaju o tome da li se određeni naglašeni slog mijenja ako riječ dobije nastavak ili drugu promjenu u dužini. Sami donose zaključke o karakteristikama prema uputstvima nastavnika i zapisuju ih na tabli.
- Učenici slušaju audio zapis u kojem govornik akcentuje dvosložne i trosložne riječi jednom pravilno, a drugi put nepravilno. Razgovaraju o razlikama između jednog i drugog snimka. Zatim ponovo slušaju i analiziraju. Objašnjava im se da su razlike posljedica različitih akcenta. Primjeri se zatim stavljaju na tabli. Nastavnik pravilno čita akcentujući i traži od učenika da uoče podizanje/naglašavanje jednog sloga u riječi. U završnom dijelu nastavnik izlaže pravila za akcentuaciju: da silazni akcenti stoje na jednosložnim riječima: *čäs, grâd, pûst*, i samo na prvom slogu višesložnih: *plândovati*, da uzlazni akcenti mogu stajati na bilo kom slogu višečlanih riječi, osim zadnjega: *nòga, dubina, najamnina*, da na zadnjem slogu ne stoji nijedan akcenat.
- Zatim učenici dobijaju spisak dvosložnih i trosložnih riječi koje treba da napišu podijeljene na slogove i obilježe slog na koji pada akcenat. Na kraju, učenici naglas čitaju riječi sa liste, prvo ih pravilno naglašavaju, a zatim izgovaraju naglašeni slog.

- Učenici samostalno biraju tekst (bilo kojeg stila), čitaju ga pred razredom, poštujući naučena pravila akcenta. Oni imaju zadatak da aktivno slušaju, da vode bilješke i bilježe akcentuaciju i daju jedni drugima povratnu informaciju nakon svakog čitanja na osnovu pisanih napomena o netačno naglašenim riječima.
- Učenici dobijaju radni list u kojem imaju dvije kolone: jednu označenu kao kolonu u kojoj su naznačene riječi: kolo, vođa, vino, pije, drvo, red, sjever, istok, zapad, jug, a drugi kao kolonu u kojoj će formirati i zapisivati nove riječi sastavljene iz dva dijela: kolovođa, vinopije, suncokret itd. Nakon obavljenog zadatka, učenici prvo čitaju riječi koje su dobili kako su navedene u prvoj koloni, a zatim čitaju nove riječi iz druge kolone i zapisuju ih na tabli. Uz pomoć pitanja učenici utvrđuju da postoje jednostavne i složene riječi i da većina složenih riječi potpada pravilo akcentovanja koje umjesto silaznog na daljim slogovima, javlja se uzlazni na slogovima koji im prethode, pa su tako uzlazni akcenti distribuisani na svim slogovima, osim zadnjega. Nakon završene aktivnosti, nekoliko učenika zapisuje na tablu jedan primjer složene riječi i pravilno je izgovara.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Svaka grupa dobija nastavni listić sa različitim zadacima: da napravi popis svih predmeta u učionici, da navede nazive predmeta koji se koriste prilikom pripreme hrane, recepta, kratak tekst pun imenica iz određene oblasti – npr. građevinskog ili tekst sa spisikom artikala iz butika itd. Zatim prave tabelu u kojoj određuju koje su od imenica: opšte i vlastite, konkretne i apstraktne, zbirne i materijalne (neke od imenica nalaze se u nekoliko kolona tabele). Zadatak učenika je da traže šta je zajedničko, a šta posebno kod opštih i vlastitih, konkretnih i apstraktnih, zbirnih i materijalnih imenica itd. Zaključke svaka grupa iznosi ispred razreda.
- Učenici rade u parovima. Dobijaju nastavni listić sa dvije tabele. Trebaju jedni drugima reći po pet zajedničkih imenica i zapisati ih u tabele, navodeći rod i broj rečenih imenica. Nekoliko učenika čita primjere pred svima.
- Učenici se podijele u parove i dobiju nastavni listić na kojem je ispisan tekst, na primjer: *Vlado je sjedio kraj vatre na plaži gdje su imali zabavu. Odjednom je primijetio da je Marijina narukvica bila na žaru. Oh, kako da je spasi? Uzeo je štap i odneo je na sigurno u suhi pijesak. Ali onda kada je poželio da je dodirne, narukvica je bila toplija od žari. Ispustio je i pao unazad kao šeprtlja u pijesku.* Na nastavnom listu podebljano je: pijesak, pijesku, žar, žari. Učenici imaju zadatak da odrede rod imenica i vodi se diskusija o istom. Zaključuju da pojedine imenice u bosanskom jeziku variraju u rodu, odnosno da su dvorodne imenice.
- Učenici dobijaju tekst zasićen imenicama. Nastavnik ih upućuje da zapišu imenice u svoje sveske. Primjeri imenica i imenica ispisan su na tabli , a učenici gledaju primjere i izvode svoje zaključke. Zatim se na tablu postavljaju slike, poster i sl. odakle se vidi da su imenice vizuelno predstavljene sa različitim završecima, učenici zaključuju koja promjena je došla u datim imenicama i predstavljaju ih pred razred.
- Pripremljene kartice nastavnik dijeli učenicima, na njima slikovito su nacrtane različite slike predmeta, životinja sa prvim početnim slovima p, a, d, e, ž, → PADEŽI raspoređene su u obliku kruga, učenici treba da odgovore šta se nalazi na sličicama akronimom datih riječi dolaze do naziva nastavnog časa „Padežne promjene“ onda učenici trebaju osmisliti neku kratku riječ upisuju je na listić nakon toga nastavnik pitanja postavlja sa kojima se pronalaze padeži. Nastavnik treba pronaći pjesmu ili muziku koja će asociirati na temu, pušta pjesmu sa pitanjima koja se odnose za padežne promjene: Prvi padež, **Ko-Šta?** Jednog dečka volim ja drugi padež, **Koga-Čega** nikog drugog osim Njega. Treći padež **Kome-Čemu?** Šaljem pismo Njemu. Četvrti padež **Koga-Šta** vidim samo Njega ja. Peti padež **Hej-oj!** Hej Ti, dečko! Šesti padež **S kim-S čim?** Prošetaću ja S njim. Sedmi padež **O kome-O čemu?** Samo mislim ja O Njemu... U daljem radu nastavnik priprema i dijeli grupe i učenicima zadaje asocijaciju čije je konačno rješenje padež, da na kraju određuju njihovu deklinaciju.

- Učenici rade u parovima. Izvlače nekoliko kartica sa imenicama. Zadatak je da jedan učenik izvuče karticu i drugome pročita imenicu. Trebaju zapisati u svesku, a zatim odrediti rod broj i padež. Zatim učenici mijenjaju svoje uloge. Nekoliko parova učenika zapisuje svoje odgovore na tabli objašnjavajući gramatičke kategorije imenica.
- Učenici učestvuju u igrovnoj aktivnosti „Pogodi predmet i opišite ga " u paru. Svaki učenik treba zamisliti predmet koji se nalazi u učionici. Zatim na list papira svaki učenik treba napisati tri pridjeva koji opisuju zamišljeni predmet (npr. ako je učenik zamislio riječ „vrata" mogao bi napisati pridjeve: drvena, bijela, velika). Zatim učenici mijenjaju svoje listove i svako mora pogoditi izmišljeni predmet svog druga na temelju napisanih pridjeva. Par dobiva bod kada oba učenika iz para pogode riječ svog druga i izgovore gramatičke kategorije pridjeva koji opisuju riječ/imenicu.
- Učenici, podijeljeni u grupe, dobijaju tekstove u kojima podvlače imenice i određuju gramatičke kategorije roda, broja padeža i određenosti. Zatim za svaku imenicu napišu nekoliko pridjeva i sastave rečenicu. Nakon završene aktivnosti, grupe daju svoje komentare o odnosu određenosti prema pridjevima i imenicama u navedenim primjerima.
- Učenici dobijaju ilustracije kao motivaciju da naprave opise stvari koje će selektirati iz ilustracije. Svaki posebno objašnjava značenje opisnih pridjeva koje je koristio.
- Učenici dobijaju kratak tekst na nastavnom listu sa sadržajem koji se odnosi na neke od sadržaja drugih predmeta. Pronalaze imenice u tekstu, a zatim smišljaju pridjeve kako bi formirali smislene i gramatički ispravne kombinacije imenice i pridjeva/pridjeva .
- Učenici rade u grupama. Ispred svake grupe postavljena su tri predmeta koja se odlikuju istim svojstvom koje je zastupljeno u manjoj ili većoj mjeri. U okvirima grupe učenici moraju odrediti u kojem predmetu je ista osobina zastupljena u manjoj ili većoj mjeri. Zatim upoređuju dva predmeta i određuju u kojem predmetu je to svojstvo zastupljeno u većoj/manji mjeri. Od upotrijebljenih pridjeva učenici u grupama sastavljaju rečenice, a zatim jedan učenik iz grupa zapisuje rečenice na tabli, prikazujući šta su uradili i zajedno komentarišu i uočavaju karakteristike u vezi sa ocjenjivanjem. Zajedno sa nastavnikom zaključuju da su opisni pridjevi stepenovani i da razlikuju dva oblika stepena (komparativ i superlativ) predstavljena preko prefiksa po- i naj-, koji se pišu zajedno/spajaju sa osnovnim oblikom pridjeva.
- Učenici stoje u krugu. Dodaju jedno drugom loptu. Onaj ko ima loptu kaže imenicu i baci loptu nekome u krugu, onaj ko dobije loptu kaže pridjev i ponovo dodaje loptu, treći učenik stepenuje pridjev. Postupak se ponavlja sve dok postoji interesovanje za igru.
- Nastavnik predstavlja osnovne oblike ličnih zamjenica: jednina 1. l. **ja** , 2. l. **ti** , 3. l. **on, ona, ono** ; množina 1. l. **mi** , 2. l. **vi** , 3. l. **oni** . Učenici dobijaju tekst u kojem su sve lične zamjenice upotrijebljene u različitom licu i broju. Oni imaju zadatak da ih pronađu i podvuku i odrede njihove kategorije lica, broja i roda ako se nalaze u 3. l. jednine. Nakon čitanja identifikovanih ličnih zamjenica, kroz diskusiju izvode zaključak kada se koriste osnovni oblici ličnih zamjenica: prvo lice je lice koje govori; druga osoba je osoba s kojom se razgovara; treća osoba je osoba o kojoj se govori. Učenici, podijeljeni u grupe, smišljaju rečenice u kojima pravilno koriste lične zamjenice (objašnjavajući njihovu vezanost sa učesnicima u govornoj situaciji) koje usmeno izgovaraju i rečenice koje zapisuju.
- Učenici rade podijeljeni u grupe. Dobijaju tekst u kojem se koriste pokazne zamjenice. Imaju dva zadatka: pronaći sve pokazne zamjenice i odrediti njihov broj i rod. Pronaći imenice sa pridjevima i zamijeniti ih pokaznom zamjenicom. (Na primjer: *Odnesi **ovo pismo** dječaku sa crvenom jaknom i donesi mi crvenu jaknu / Odnesi **ovo pismo dječaku sa crvenom jaknom** i donesi mi **tu jaknu.**) Zatim razgovaraju o razlici između ličnih zamjenica u trećem licu jednine i pokazne zamjenice on, ona, ono. Svaka grupa zapisuje dva nova primjera za svaku vrstu zadatka.*

- Učenici su podijeljeni u parove i uz pomoć tehnike rada minut imaju zadatak da zapišu pet glagola u svoje sveske, a zatim od njih sastave pet rečenica. U primjerima prvo određuju šta glagol znači: radnju ili stanje. U istim primjerima s glagolima razlikuju lice, vrijeme i broj. Svoj rad predstavljaju pisanjem primjera na tabli. Zatim učenici dobijaju nastavni listić sa tabelom u dvije kolone u kojoj treba da zapišu glagole sa table i rasporede ih u kolone prema zadatim zahtjevima. U prvoj koloni treba poredati glagole koji izražavaju radnju koja je u procesu, a u drugu kolonu treba da rasporede glagole koji izražavaju radnju u njenoj zaokruženosti, uvijek bavajući kategoriju vid kod glagola. Svi odgovori se provjeravaju zajedno u razredu.
- Učenici imaju zadatak da pronađu glagole iz datog teksta, to može biti kratka priča ili nekoliko rečenica. Nakon što ih razdvoje, određuju osnovni oblik glagola i njegovu vid. Zatim im se predočava glagolski veznik/konjugator, koji se može naći na internetu kao posebna aplikacija, i tamo unošenjem osnovnog oblika glagola provjeravaju da li su pravilno odredili vid glagola. Čim provjere, transformišu glagol: ako je svršen, u nesvršen i obrnuto.
- Učenici rade u parovima. Dobijaju nastavni list na kojem je napisano pet nesvršenih glagola. Zadatak je pretvoriti ih u svršene korištenjem prefiksa (graditi-izgraditi;). Zatim pet svršenih glagola treba transformisati u nesvršeni dodavanjem sufiksa **-va** svršenom, na primjer: zadati (svršeno) – zadavati (nesvršeno), dospjeti se (svršeno) – dospjevati (nesvršeno). Izlažu rad pred cijelim razredom. Na kraju dobijaju nastavni listić sa rečenicama u kojima su upotrijebljeni glagoli: ruča, večera, telefonira i informira. Svaki par ima zadatak da odredi gramatičku kategoriju naznačenih glagola. Potom se prikazuje rad i komentariše se vidska pripadnost upotrijebljenih glagola – vidska pripadnost se utvrđuje samo u rečenici, u kontekstu.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Svaka grupa dobija plastificirane sastavne dijelove za pet glagola. Dijelovi su: opći dio, osnovni vokal i nastavak. U tih pet glagola treba biti i glagol koji nema sufiks ili glagol koji nema osnovni samoglasnik, kako bi se shvatilo da ponekad možda nedostaju. Zadatak je složiti glagole, pročitati ih i svaki od učenika zapisati rečenicu u svoju svesku. Zatim ih čitaju pred svim učenicima u razredu.
- Učenici rade u malim grupama od po četiri. Svaka grupa dobija isti tekst. Zadatak je pronaći glagole i odrediti kojoj od dvije osnova glagola pripadaju infinitivnoj osnovi i u prezentskoj osnovi. Prethodno im se kaže koliko glagola ima u tekstu i koliko ih pripada a-grupi, koliko e-grupi, a koliko i-glagolskoj grupi. Grupa koja prva završi i tačno odgovori na zadatak je pobjednik.
- Učenici koriste rečenice iz prethodne aktivnosti i imaju zadatak da uporede glagolske oblike. Trebali bi sagledati da su dva oblika prosta (sadašnje vrijeme i prošlo određeno vrijeme), a treći (buduće vrijeme) je složen. U toku prezentacije nastavnik im pokazuje sve glagolske oblike uz primjere i vizualno zaključuju koji su prosti, a koji složeni prema sastavu/strukturi glagolskog oblika.
- Učenici rade u grupama. Svaka grupa dobija nastavni list sa primjerima glagolskih oblika u sadašnjem, budućem i prošlom vremenu. Na nastavnom listu nalazi se tabela sa tri kolone i iznad svake kolone ispisan je naziv glagolskog vremena: sadašnje, buduće i prošlo određeno vrijeme. Grupe imaju zadatak da poređaju glagole u kolone, formiraju ih sa sufiksima za odgovarajuće vrijeme. Rad se provjerava pred cijelim razredom i nastavnik daje povratnu informaciju.
- Učenici su podijeljeni u male grupe. Svaka grupa dobija kovertu sa tri rečenice sastavljene od glagolskih oblika za buduće, sadašnje i prošlo određeno vrijeme različitog značenja. Učenici treba da naznače značenje glagolskih oblika koji se koriste u tri rečenice. Svaka grupa daje odgovore na postavljeni zahtjev. Kroz diskusiju nastavnik i učenici izvode zaključke o značenju glagolskih oblika upotrijebljenih u navedenim rečeničnim situacijama.

- Učenici igraju igru Ja sam – ti si: Vuku slike na kojima su ilustrovani insekti, životinje, predmeti... Neke od njih se ponavljaju. Oni stoje u krugu i počinje tako što nastavnik/nastavnica priča ilustraciju sa slikom. Na primjer: leptir. i kaže: „Ja sam leptir“, ako postoji neko ko je leptir i nalazi se u blizini nastavnika/nastavnice, napravi jedan korak u krug i nastavnik/nastavnica kaže: „ti si leptir“, ako je dalje od nastavnika/nastavnice kaže: „on je leptir“. Ako ima više učenika, u zavisnosti od njihove postavenosti, nastavnik/nastavnica kaže: „mi smo leptiri, vi ste leptiri, oni su leptiri“. Svaki put kada se slika promijeni, nastavnik/nastavnica obraća pažnju na poziciju učenika kojem se obraća. Zatim zapisuje rečenice sa slike na tabli, zatim razgovara sa učenicima o onome što vide na tabli. Učenici treba da vide lične zamjenice, ali i oblike pomoćnog glagola *sam* u prezentu – sadašnjem vremenu. Igra se ponavlja tako što se učenicima kaže da zamisle da su sanjali da su ono što je na kartici, pa će fraza sada biti: „Sanjao sam da sam leptir...“ i tako dobijamo oblike pomoćnog glagola *sam* za prošlo određeno vrijeme. U nastavku učenici podijeljeni u dvije grupe imaju zadatak da sastave tekst sa deset rečenica, s tim da jedna grupa treba da koristi oblike pomoćnog glagola *sam* u sadašnjem vremenu, a druga da koristi oblike pomoćnog glagola *sam* u prošlom određenom vremenu. Svaka grupa čita tekstove i raspravlja o razlikama koje se javljaju u oblicima pomoćnog glagola *sam* za oba vremena.
- Učenici dobijaju različite ilustracije koje će im pomoći da napišu rečenice koristeći glagole *biti* i *imati*. Oni se upućuju da ih koriste u različito lice i broj, različito vrijeme. (Npr. *Ovaj čovjek u prošlosti je imao skup i luksuzan automobil, sada ima samo bicikle s kim uspješno rekreira*).
- Učenici se dijele u tri grupe. Svaka grupa dobija isti tekst, ali se u istom tekstu glagoli koriste u različitim vremenima. Zadatak je saznati kojim su glagolskim vremenom iskazane radnje u tekstu i kako napisati glagolski oblik za dato vrijeme. Grupe pišu primjere na tabli ukazujući na vrijeme kada se vrši glagolska radnja.
- Učenici igraju igru s teniskom lopticom. Onaj koji ima loptu izgovara rečenicu u sadašnjem vremenu, baca loptu drugom učeniku i on treba da transformiše rečenicu u budućem vremenu, a onda je sljedeći učenik koji ima loptu transformiše u prošlo vrijeme. Učenici zapisuju rečenice u svoje sveske i od zapisanih rečenica sastavljaju kratak tekst.
- Učenici dobijaju list papira na kojem je ispisana rečenica. Makazama režu rečenicu na način da svaka riječ predstavlja poseban komad, zasebnu jedinicu. Od učenika se traži da pravilno spoji papiriće na način da će pravilno konstruisati rečenicu koja će predstavljati smislenu jezičku jedinicu sastavljenu od njenih osnovnih elemenata. Učenici čitaju i zapisuju rečenice na tabli, ističući povezanost njenih osnovnih elemenata.
- Učenici su podijeljeni u 4 grupe i svaka grupa iz kutije ili torbe izvlači list sa zadatkom. Na listovima je napisano: reci, poželi, pitaj, naredi. U zavisnosti od riječi koju su nacrtali, treba da sastave 3 rečenice kroz koje će izraziti stav govornika. (Primjer: *Juče sam bio u Bitolju. Hoću sladoled. Gdje ćeš? Kupi mi čokoladu!*) Čitaju se rečenice, govori se o stavovima, šta znače i intonaciji kojom se čitaju/intoniraju.
- Učenici imaju zadatak da putem aplikacije dostupne na internetu naprave poster u kojem će kao glavnu vijest koristiti: izjavnu, upitnu, željnu, uzvičnu rečenicu. (*Ko je kriv za ono što se dogodilo? Danas će biti sunčano vrijeme* itd.) Predlažu plakate u razredu. Zajedno lektorišu rečenice i sagledavaju odgovarajuću interpunkciju.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Svaka grupa dobija kratak tekst u kojem su označene proste rečenice. Zadatak je analizirati rečenice. Od kojih su dijelova napravljeni? Koje nam informacije daju? Koja je funkcija prostih rečenica?
- Učenici su podijeljeni u parove. Svaki par dobija kartice na kojima su ispisane različite vrste riječi. Treba da izaberu odgovarajuće riječi i sastave rečenicu. Zatim dobijaju zadatak da sklone karticu na kojoj se nalazi predikat. Otvara se diskusija može li rečenica stajati bez predikata?

- Učenici su podijeljeni u parove. Svaki par pravi svoju tabelu imenica, zamjenica, pridjeva i glagola. Zatim koriste napisane riječi da naprave proste rečenice. U rečenicama podvlače ko vrši radnju i koja riječ predstavlja samu glagolsku radnju. Na tabli je napisano nekoliko rečenica i određuje se subjekt i predikat.
- Učenici su podijeljeni u pet grupa (podjela je 1, 2, 3, 4, 5 – imenovani su brojevima). Unutar svake grupe igra se pantomima: „Pogodi šta radim?“ Učenik stane ispred grupe i napravi neki pokret, učenici moraju pogoditi radnju, a zatim i napraviti rečenicu sa tim glagolom. (Primjer: *Sara pravi pokrete da trči, učenici pišu: Sara trči*). Zatim im nastavnik daje glagole: modalne (može, mora, smije, želi) ili fazne glagole (*uhvatiti, nastaviti, zaustaviti*) i kaže im da i njima prošire rečenice koristeći ih. (*Sara je počela trčati*). Zatim se sa učenicima razgovara o oblicima glagolskog predikata i da on može biti prost i složen.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Svaka grupa dobija radni list sa primjerima: imenica, zamjenica, brojeva ili pridjeva. Zadatak grupa je da svaku riječ sa nastavnog lista koriste u funkciji izvođenja glagolske radnje pri sastavljanju rečenice. Zatim se rečenice čitaju u grupama i zapisuju na tabli. Ovako se provjerava tačnost zadatka. Na kraju se raspravlja o tome koje se vrste riječi javljaju u funkciji subjekta.
- Učenici rade u parovima. Svaki par dobija nastavni listić sa tekstom čiji je sadržaj bogat jednoznačnim i višeznačnim riječima. Učenici treba da navedu riječi koje imaju samo jedno značenje i da navedu riječi koje imaju dva, tri ili više značenja. Učenici nastavljaju rad u grupama sa zadatkom da prepoznaju riječi i verbalne izraze s direktnim i figurativnim značenjem, konkretne i apstraktne i preformulišu rečenicu koristeći riječi/izraze iz kojih će se direktno prepoznati značenja (npr. *Ilina je pronašla zlatni prsten. – Djeda Blagoja ima zlatno srce.; Gledala je odraz svog lika u bistroj vodi. – Dono je odluku razmišljajući bistrom glavom.*). Grupe čitaju naglas novosastavljene rečenice i svi zajedno razgovaraju o izražajnosti teksta u kojem su upotrijebljene riječi/izrazi sa figurativnim značenjem. Na kraju nastavnik iznosi rečenice direktnog i prenosnog značenja (npr.: *Danas smo bili na planini. – Ti si planina od čovjeka!*) i u diskusiji učenici tumače njihovo značenje.
- Učenici samostalno rade zadatke i zahtjeve prikazane na nastavnom listu. Prije svega, tehnikom pice treba u četvrtine kriški pice upisati sinonimna značenja za datu riječ, na primjer: *lijepa* (zanosna, lijepa, privlačna, zadivljujuća). U nastavku aktivnosti zapisuju u tabelu suprotno značenje prethodno zadatih riječi. Koristeći antonime i sinonime iz radnog lista, učenici sastavljaju rečenice. Od nekoliko navedenih homonima sastavljaju rečenice kako bi prikazali različita značenja riječi (*Paša na području Sjenice je izvanredna./Uvijek sjedi kao paša*). Nekoliko učenika čita svoje primjere pred ostatkom razreda.
- Učenici su podijeljeni u grupe i svaka grupa treba da napiše različite stvari: (1) pet geografskih imena (sa jednom i dvije riječi u nazivu) kontinenta, država, gradova, okeana, jezera, rijeka, planina; (2) pet imena učenika u razredu; (3) pet prezimena nastavnika koji im predaju; (4) pet nadimaka; (5) pet imena planeta i galaksija; (6) pet naslova omiljenih knjiga; (7) pet nastavnih predmeta; (8) tri naziva institucija koje imaju više riječi u nazivu. Grupe zapisuju odgovore na tablu i zajedno se raspravlja o tačnosti napisanog. U raspravi se zaključuje kada se pri pisanju vlastitih imenica koristi veliko slovo, posebno kada su imena sastavljena od dvije riječi.
- U unaprijed pripremljenoj prezentaciji učenici pokazuju slajdove sa fotografijama. U svesku treba da zapišu nazive onoga što vide (historijski događaji, kulturne skupove, dzamije, šadrwane, manastire političke stranke). Zatim se primjeri zapisuju na tablu i raspravlja se o tome kako su napisani. Nakon diskusije slijede slajdovi s pravilno napisanim nazivima. Učenici čitaju.

- Učenici rade samostalno. Dobijaju tekst koji nema znakove interpunkcije: tačka, zarez, upitnik, dvotačka, tri tačke, uzvičnik, apostrof, navodnici. Trebali bi ih zapisati na odgovarajuće mjesto. Na kraju aktivnosti dobijaju radni list sa pravilno upotrebljenim interpunkcijskim znacima i svaki učenik provjerava ispravnost upotrijebljenih znakova.
- Dva učenika dobijaju kratak dijalog koji glume pred razredom. Učenici zapisuju ono što čuju, koristeći pravopisna pravila za označavanje direktnog govora. Obrazac za dijalog ispisuje se na interaktivnoj tabli ili na radnom listu sa pravilno upotrijebljenim znakovima za označavanje direktnog govora, iz kojeg učenici zajedno sa nastavnikom razgovaraju o pravilnoj upotrebi znakova.
- Učenici pišu diktat sa fokusom na provjeru pisanja na prijenos riječi na kraju reda. Provjeravaju tačnost u parovima, prema primjeru prikazanom na tabli.
- Učenici rade u grupama i čitaju i pregledavaju tekstove sa grafikonima, tabelama i dijagramima. Na nastavnom listu dobijaju različite vrste pitanja (sa zaokruživanjem, sabiranjem, punim odgovorom, tačno-netačno) koja se odnose na tekstove i na njih moraju odgovoriti.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Dobijaju mapu, a svaka grupa mora prezentirati informacije sa karte odgovarajuće pitanjima.
- Učenici slušaju odlomke iz knjige *Laku noć* za buntovnice od Elene Favili. Nakon svakog teksta koji čuju, odgovaraju na pitanja koja su dobili na nastavnom listu. Odgovori se izlažu pred razredom. Navedeni su primjeri iz pročitanih dijelova knjige o raznim uspješnim ženama u raznim profesijama. Zaključuje se da žene mogu biti uspješne u raznim profesijama (pisci, piloti, istraživači, naučnice itd.).
- Učenici imaju zadatak da istraže koje stručne knjige imaju kod kuće, zapišu njihove naslove i vrstu stručne knjige koju su pronašli na zadatu temu (rječnik, leksikon, enciklopedija, udžbenik itd.). Ako ga ne mogu pronaći kod kuće, mogu posjetiti i školsku biblioteku i dobiti pomoć od bibliotekara. Pronađeni tekst iz stručne literature, enciklopedije ili izvještaj učenici prezentiraju svojim saučenicima iz razreda. Učenici slušaju tekst i odgovaraju na pitanja u vezi sa tekstom koji su čuli ili pročitali. Na kraju se sažimaju sa jednom do dvije rečenice u pisanoj ili usmenoj formi.
- Učenici dobijaju materijal sa informacijama o događaju. Svaki informativni tekst ima 5-6 rečenica. Učenici imaju zadatak da odaberu jednu i da je rezimiraju u 1-2 rečenice.
- Kroz vođenu diskusiju učenici govore o zanimanjima i da li se mogu podijeliti na muške i ženske. Potom učenici dobijaju nastavni list sa tekstom iz knjige „Sto najuticajnijih žena u historiji“ (više autora). Zatim svaki učenik treba pismeno izraziti svoj lični stav o temi i osobi iz pročitanoog teksta. Paragrafi treba da budu potkrijepljeni citatima iz teksta koji su pročitali. Na kraju se u biblioteci čitaju radovi učenika i zaključuje se da ne postoji podjela na muške i ženske profesije i da uspjeh u određenoj profesiji zavisi od mnogih drugih faktora (obrazovanje, stručnost, posvjećenost i sl.).
- Učenicima se daje tema za koju moraju pronaći odgovarajuću stručnu literaturu (uz pomoć i vodstvo nastavnika). Tema treba da bude u skladu sa njihovim uzrastom (npr. izvod iz dečje enciklopedije o temama koje se uče iz predmeta Prirodne nauke, odlomak iz enciklopedije o nastanku Sunčevog sistema, o izumiranju dinosaurusu itd.) Učenici u parovima treba napraviti podatke iz pročitanoog teksta i zapisati ih u sveske. Zatim dobijaju zadatak da napišu neknjiževni tekst, koristeći izdvojene podatke. Nakon što završe s pisanjem, navode izvore podataka koje su koristili pri pisanju tekstova. Nekoliko učenika čita svoje tekstove pred cijelim razredom.

Ukupno sati: 54

Rezultati učenja:

Učenik/učenica će biti sposoban/na da:

1. objašnjava književne tekstove prema porijeklu i unutrašnjoj kompoziciji književnog teksta;
2. razlikuje i argumentira i interpretira književne tekstove i tekstove iz narodnog stvaralaštva;
3. analizira strukturu lirske pjesme, prepoznaje stilske figure u pjesmama (rima, onomatopeja, epitet, komparacija i personifikacija);
4. razlikuje različite vrste proznih tekstova (mit, bajka, priča, roman) i analizira ih prema karakterističnim elementima;
5. prepričava tekstove, pripovijeda događaje (usmeno i pismeno), vodeći računa o redosljedu događaja;
6. piše tekstove na zadatu i slobodnu temu, vodeći računa o pravilima kompozicije teksta i pravopisne norme.

Učenik/učenica će razviti:

1. Kritičko mišljenje o potrebi čitanja književnih djela;
2. Izgrađuje mišljene i zauzima stav o temama književnih djela.

Sadržine (i pojmovi):

Standardi za ocjenjivanje:

Podjela književnosti

podjela književnosti na tri roda: lirika, epika, drama; grane književnosti: poezija, proza; pisana ili umjetnička književnost, narodna književnost; književnost, tekst, književni jezik, lirika, epika, drama, poezija, proza, pisana/umjetnička književnost, narodno stvaralaštvo.

- Objasnjava pojam književnost i njegov značaj.
- Objasnjava podjelu književnosti kroz odgovarajuće primjere.
- Navodi osnovne odlike književnih rodova uz pomoć primjera.
- Razlikuje književnost napisanu u stihu i književnost u prozi.
- Objasnjava u kojem obliku mogu da budu napisani književni tekstovi iz svakog književnog roda.
- Određuje gdje pripada dati književni tekst prema unutrašnjim karakteristikama i prema porijeklu.
- Objasnjava kriterijum na kojima se te podjele zasnivaju na narodnu (usmenu) i autorsku/umjetničku književnost.

<p>Lirika</p> <ul style="list-style-type: none">• Kompozicijska obilježja poezije, vrste strofa: stih, stofa, lirski subjekt, motiv, pjesnička slika, vezani stih, slobodan stih, monostih, dvostih, trostih (tercina), četvorostih (katren)• Analiza lirskih pjesama prema motivu i stilska izražajna sredstva: (pejzažna, rodoljubiva (otadžbinska), socijalna pjesma: rima, onamatopeja, epitet, komparacija, pesonifikacija)	<ul style="list-style-type: none">• Razlikuje autora od lirskog subjekta u datim lirskim pjesmama.• Razlikuje vezani i slobodni stih u datim lirskim pjesmama.• Određuje vrstu date strofe prema broju stihova.• Analizira strukturu date lirske pjesme i određuje motiv pjesme.• Identifikuje pjesničke slike u datoj lirskoj pjesmi i potkrepljuje ih stihovima iz pjesme.• Navodi stilske figure (rimu, onamatopjea, epitet, komparacija, personifikacija i ilustrira sa primjerima).• Prepoznaje i imenuje stilske figure u lirskim pjesma.

Epika u prozi

Strukturni elementi proznog teksta

(pripovjedač (narator), vrste pripovjedača, pripovijedanje (vrste naracije), tema, motiv, lik, vrijeme, prostor, ideja)

- Mit
- Priče (bajka)
(priča, čarobni elementi, realistična priča)
- Realistične priče
- Pripovjetka
- Avanturistički roman

- Razlikuje pripovjedača od autora/pisca u datom proznom djelu.
- Razlikuje pripovjedača u prvom licu (ja) i pripovjedača u trećem licu (on).
- Navodi elemente proznog teksta.
- Opisuje karakteristike mita.
- Određuje karakteristike datog mita.
- Izdvaja ključne riječi iz nepoznatog teksta, koristi rječnik, u datom mitu piše kratke bilješke.
- Navodi primjere mitova.
- Objašnjava elemente priče (bajke) (tema, likovi, vrijeme, prostor, fantastične elemente).
- Određuje elemente date bajke.
- Izdvaja ključne i nepoznate riječi u datoj bajci i piše kratke bilješke.
- Upoređuje mitove i bajke prema njihovim karakteristikama.
- Navodi primjere narodnih i autorskih bajki.
- Objašnjava elemente realistične priče (tema iz svakodnevnice, realistični likovi i vrijeme i konkretni prostor).
- Određuje i navodi karakteristike u datoj realističnoj priči.
- Navodi primjere u realističnoj priči.
- Objašnjava razliku između realistične priče i bajke.
- Navodi karakteristike pripovjetke po čemu se razlikuje od drugih epskih vrsta u prozi.
- Određuje i opisuje elemente u datoj pripovjetci (pripovjedač, likovi, fabula, tema, vrijeme, prostor, ideja).
- Izdvaja ključne i nepoznate riječi u datoj pripovjetci, koristi rječnik i piše kratke bilješke.
- Navodi karakteristike avanturističkog romana po čemu se razlikuje od drugih epskih vrsta proze.
- Određuje i opisuje elemente u datom avanturističkom romanu (pripovjedač, likovi, fabula, tema, vrijeme, prostor, ideja).
- Povezuje problematiku datog književnog teksta sa realnim, ponuđenim primjerima iz svakodnevnog života.

Izražavanje i stvaralaštvo

- Pripovjedanje i prepričavanje (priča, roman, film i događaj)
 - Opisivanje (lik, predmet, pojava, pejzaž, događaj)
 - Samostalni stvaralački rad (kompozicija: uvod, glavni dio, završni dio; kreativno pisanje dnevnika)
- Prepričava sadržinu pročitane priče i romana (usmeno i pismeno), vodeći računa o redosljedu događaja u tekstu.
 - Prepričava sadržaj gledanog filma (usmeno i pismeno), vodeći računa o redosljedu događaja u filmu.
 - Prepričava doživljeni ili izmišljeni događaj.
 - Opisuje likove, ličnosti, predmete, pejzaže iz realnog života ili iz ilustracija/videoa.
 - Samostalno opisuje i sastavlja tekst.
 - Sastavlja (piše) tekst na datu temu i temu po vlastitom izboru, vodeći računa o pravilima kompozicije teksta.
 - Samostalno sastavlja (piše) kratku priču sa jasno prepoznatljivim likovima i događajima.
 - Prepričava lične doživljaje i opisuje osjećanja u vezi sa doživljajima u obliku dnevnika.
 - Poštuje pravopisna pravila u toku pisanja teksta.

• Primjeri aktivnosti:

(Primjeri uglavnom ujedanju više standarda ocjenjivanja iste sadržine što mogu da se realiziraju u više nastavnih sata. Dati primjeri mogu da posluže kao model za kreiranje novih aktivnosti istih standarda ili drugih koji su obuhvaćeni sa njima.)

- Učenici rade individualno i dobijaju radni list sa dva različita teksta. Jedan tekst je iz enciklopedije ili iz udžbenika iz geografije (naprimjer. Naučno objašnjenje sunca), a drugi je književni tekst - pjesma (naprimjer „Uspavanka“, narodna književnost). Učenici čitaju obadva teksta i zatim se otvara diskusija o jeziku, stilu, sadržaju pročitano. Nastavnik smjernice za diskusiju piše na tabli: Kako ste doživjeli tekstove koje smo čitali? Koja su vaša prva viđenja? Kojim jezikom i stilom su napisana obadva teksta? Da li riječi koje se nalaze u tekstu na isti način objašnjavaju pretpostavljene događaje? Da li su jednako precizni obadva teksta? Kakve informacije imamo u jednom, a kakve u drugom tekstu? Koji je književni tekst? Nakon, diskusije na tabli se piše zaključak za pojam književnog teksta. Učenici otkrivaju novi književni pojam.
- Učenici rade individualno. Uz pomoć prezentacije otkrivaju i usvajaju nove književne pojmove kao i podjelu književnosti prema obliku, pjesniku i unutrašnjoj karakterizaciji (rod) i njihove osnovne odlike, navodeći odgovarajuće primjere. Podijeljeni u grupe uz pomoć tehnike Kognitivne mape prikazana je podjela književnosti.
- Učenicima se dijele nastavni listići na kojima su priče, dramski tekstovi (igrokazi). Skoro svi nastavni listići su različiti. Ispod svih tekstova imaju prazne linije na kojima učenik piše ono koje će uvidjeti u nastavnom listiću na kojem je dobio napisani tekst, u kojem obliku, šta govori, izražava, predstavlja tekst. U međuvremenu nastavnik sprema na tablu šematski prikaz i na kratko objašnjava književne rodove (lirika, epika, drama). Učenici na listić pišu

naslov pročitano g teksta i lijepe ga u šematskom prikazu na mjesto gdje misle da pripada. Vodi se diskusija o odgovorima koje su dali, navode razloge njihovog izbora. Iz diskusije proizlaze zaključci koji se ispisuju u šematskom prikazu i određuju književne rodove.

- Učenici rade u grupama. Svaka grupa dobija radni list. Dva različita teksta – jedan u stihu („Ječam žnjela, a ja ga ne jela“, a drugi prozni tekst. „Ime“ Bajruzin Hamdo Poljanac. Učenici čitaju, analiziraju i upoređuju tekstove: Da li se tekstovi vizuelno (vanjski) razlikuju? Koji od obadva teksta je bliži svakodnevnom govoru? Koji od obadva teksta ima višu ritmičnost? Učenici u grupu zapisuju šta je proza, a šta poezija. Grupe razmjenjuju radne listove (kružeci u krug), provjeravaju prethodno napisano i dopunjavaju ukoliko je nešto propušteno od prethodne grupe. U paru izrađuju Venov dijagram za književnost napisanu u stihu i književnost napisanu u prozi.
- Učenici rade u grupe. Svaka grupa dobija po tri kartice. Grupe imaju zadatak da istraže u udžbeniku (ili nastavnu građu koju imaju u učioničkoj biblioteci) i da napišu naslove tekstova i njihove autore (pisce). Na karticama da objasne vrstu književnog teksta i književni rod. Svaka grupa prezentira sa odgovarajućim objašnjenjem izabranih tekstova. Provjerava se tačnost zadatka i komentira se od strane učenika i nastavnika.
- Učenici rade u grupama. Podijeljeni su u tri grupe i svaka grupa dobija različite tekstove. Prva grupa dobija tekst poezije i proze, druga grupa dobija narodnu pjesmu i umjetničku pjesmu i treća grupa dobija lirski, epski i dramski tekst. Grupe čitaju tekstove i određuju vrstu teksta. Zatim, prezentiraju, dajući odgovarajuće objašnjenje književnog teksta, pripadnost (vrsta i rod).
- Učenici dobijaju nastavni list sa narodnom i autorskom lirskom pjesmom. Čitaju. Rade upoređenje pjesama i diskutiraju o njihovim autorima, naglašavajući anonimnost prema poznatom (konkretnom) autoru.
- Učenici čitaju pjesmu (naprimjer, pjesmu „Kamen“ Redžep Nurović. Učenici diskutiraju u grupe. Kakva je pjesma po dužini? Da li pjesma može da se prepriča? Da li su u pjesmi iskazana osjećanja ili raspoloženje? Kakva su ta osjećanja? Izdvoj glagole i zamjenice iz teksta pjesme. U kojem licu su glagoli u pjesmi? Kada su glagoli u prvom licu, da li to znači da pisac piše o sebi. Učenici dolaze do znanja da pisac nije radnik, već „glas“ koji izražava svoja osjećanja i misli i sebe naziva Ilirskim subjektom. Individualno izrađuju Kongitivnu mapu/prikaz lirske pjesme.
- Učenici rade u paru ili grupe. Dobijaju dvije pjesmice. Jedna pjesma („Jesenski plač“ Musa Ćazim Ćatić je rimovana (ukrštenim) stihom, a druga („Ječam žnjela za gorom djevojka“, žetalačka pjesma) je bez rimovanih stihova (slobodan stih). Učenici imaju za zadatak da pročitaju pjesme i da pronađu stihove u kojima je ukrštena rima i stihove u kojima nema rima. Zapisuju u sveske i prezentiraju. Zatim, imaju zadatak da iz udžbenika ili nekog drugog nastavnog materijala iz biblioteke ili škole, neke druge pjesme navedu jedan po jedan primjer ukrštenog stiha i po jedan primjer slobodnih stihova.
- Učenici podijeljeni u grupe. Svaka grupa dobija nastavni list sa različitim vrstama strofa sastavljene od različitog broja stihova. Učenici čitaju strofe i konstatiraju da neke strofe su sastavljene od jednog, dva, tri, četiri ili više stihova. Nastavnik navodi učenike na razmišljanje kako se nazivaju strofe. Počinju sa monostihom, dvostihom, trostihom, četiristihom, pa sve do deseterca. Završava se igrovnom aktivnošću *Izbroji, izgovori tačno, pobijedi* – takmičenje među učenicima, ko će najbrže i najtačnije odgovoriti o vrstama strofa.
- Učenici uz pomoć tehnike Oluja ideja, govore na šta ih asocira pojam domovina koji je ispisan na tabli. Naprimjer, domovina-rodna gruda, rođak, rodni kraj, Makedonija (Bosna i Hercegovina, Sandžak), prošlost, bogata historija, prirodne ljepote, heroji itd. Učenici čitaju pjesmu. (naprimjer „Bosna“ Nedžad Ibrišimović). Učenici interpretiraju pjesmu. Kakvi osjećaji se iskazuju u pjesmi? Na koji način je opjevana pjesma? Koja pjesnička slika vam ostavlja najupečatljiviji dojam? Zašto? Učenici iznose svoja mišljenja i komentare za motiv, pri čemu nastavnik ukazuje kako se dijele lirske pjesme prema motivu i dolaze do zaključka, šta je patriotska pjesma (otadžbinska). Izdvajaju bitna obilježja otadžbinske pjesme i zajednički će otkriti vrstu lirske pjesme.

- Učenici razgledavaju slike pejzaža koje su nacrtali sami ili ih je nastavnik donio. Čitaju pjesmu. Učenici rade u grupama uz pomoć tehnike Dnevnik dvojnog zapisa. Kako bi objasnili osnovne biljege opisnih (pejzažnih) pjesama, potvrđujući sa odgovarajućim citatima. Grupe prezentiraju odgovore. Učenici će zajednički otkriti vrstu lirске pjesme.
- Učenici individualno čitaju pjesmu (naprimjer pjesma „Sandžak“ Rasim Ćel Ahmetović koja je bogata pjesničkim slikama. Zatim, učenici se dijele u grupe i svaka grupa dobija različite strofe od pjesme. Grupe treba da identifikuju pjesničke slike i da ih opišu, zatim, treba da analiziraju i interpretiraju šta je izraženo preko njih. Grupe prezentiraju, dopunjavaju, a zatim, zapisuju pjesničke slike iz cijele pjesme u obliku dvojnog iskaza.
- Učenici su poređani u dvije kolone. Igra se izvodi u paru. Jedan učenik emitira zvuk, šum ili glas, a drugi učenik treba da pogodi životinju, predmet ili pojavu koja ispušta taj glas. Zatim, učenici čitaju pjesmu). Razgovaraju o tekstu pjesme, otkrivaju motiv, stih, strofu, poruku, a zatim pronalaze riječi koje su obilježja onomatopeje. Dobijaju zadatak da od zvukova stvore onomatopeju (naprimjer: bzzz-bzzz, zujanje, brm-brm, bruhanje itd.).
- Nekoliko učenika navode nekoliko imenica i zapisuju se na tabli. Zatim, podijeljeni u grupe imaju zadatak da navedenim imenicama dodaju pridjeve uz čiju pomoć uljepšavaju imenice, uz mogućnost da bude što više pridjeva. Nastavnik ističe da u književnim djelima pridjevi imaju ulogu ukrasa, odnosno da uljepšaju riječ, da pridonesu njenoj slikovitosti i da dadu novo značenje riječi ponekad neobično vezanu sa imenicom, koliko više ukazuje na uobičajeni značaj, toliko je epitet uspješniji. Čita se pjesma („Bajraktare, moje dijete drago“, narodna epska pjesma). Učenici u grupama pronalaze riječi koje daju nova neobična značenja povezana sa imenicama, prezentiraju i otkrivaju pojam epiteta.
- Učenici rade samostalno. Dobijaju pjesmu u koju ima komparacija, ili da je u pjesmi potencirana neka riječ sa *ko*. Diskutira se za riječi koje su povezane sa *ko*. Učenici otkrivaju pojam stilske figure komparacija i zapisuju u svesku.
- Učenici dobijaju kartice na kojima su ispisani glagoli i imenice. Rade u grupama. Učenici imaju zadatak da povežu glagole i da dobiju neobične tvrdnje. Povezuju imenicu *oblak* sa glagolom *plače* tako da dobijaju neobične tvrdnje: *Oblak plače*. Zatim čitaju pjesmu „Jesenski plač“, Musa Ćazim Ćatić. Rade interpretaciju pjesme prema naučenim književnoteoretskim pojmovima. Rade u grupama, učenici pronalaze stihove u kojima se predmetima, prirodi, nebeskim tijelima i sl. daju osobine živih bića, sposobnost da misle, osjećaju, govore i postupaju kao živa bića. Na ovakav način, učenici otkrivaju pojam stilske figure personifikacija.
- Učenici rade samostalno. Nastavnik dijeli tekst priče ili odlomak iz romana u kojem glavni pripovjedač je životinja, biljka ili predmet... Pripovjedač može da bude biljka (naprimjer „Bajka“ D. Maksimović. Prethodno dobijaju podatke od nastavnika/nastavnice o autoru pjesme. Učenicu uočavaju da autori nisu isti, i da svaki tekst ili pripovjedač ponekad su isti sa autorom (piscom).
- Učenici rade u grupama. Svaka grupa dobija po jedan tekst neke priče koja je napisana u trećem licu. U priči ima nekoliko likova. Učenici imaju zadatak da odaberu lik i predstave njegovu poziciju i prepričaju priču (u prvom licu). Čitaju napisano. Diskutira se o naraciji i njenim razlikama u odnosu na pripovjedača koji može da bude *ja* ili *ti* u obliku jednog teksta.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Svaka grupa dobija nastavni list u kojem ima tekst priče, odlomak iz romana, ili odlomak iz pripovijetke. U nastavnom listu data su pitanja u vezi datih tekstova: pripovjedač, predstavlja ili prepričava? Učenici odabiraju odgovor, zatim, čitaju ispred razreda zajedno sa odlomkom iz nastavnog lista. Otvara se diskusija o karakteristikama proznog teksta (prepričavanje, opisivanje, događaji, likovi, dužina prepričavanja). Na sljedećem nastavnom satu, učenici prezentiraju prepričane tekstove i određuju po jednu za njih bitnu ključnu riječ u nekom određenom pasusu, zatim, objašnjavaju zašto su baš odabrali tu riječ i kakvo značenje ima u tekstu.

- Učenici samostalno čitaju mit o nastanku kosmosa i svijeta. U vezi mita nastavnik ima pripremljena pitanja (o čemu je riječ u mitu, kakve nam informacije daje mit, odredite vrijeme kada se dogodio ovaj događaj, ko prepričava događaj?) Učenici odgovaraju individualno na nastavnom listu, onda se vodi diskusija za svako pitanje i odgovor. Na kraju se izdvaja zajednički zaključak i opisuje se mit.
- Učenici rade samostalno, čitaju odlomak iz „Odabrani mitovi” autora G. Švaba (odabira se jedan mit: Mit o Prometeju, Mit o Ikru, Zlatna jabuka i sl.). Zatim, se izdvajaju ključne riječi i pišu kratke bilješke. Na kraju učenici imaju zadatak da tehnikom Lektirni ormarić prepričaju ono što su odabrali i da nacrtaju lik sa prepoznatljivim elementima koje su uočili u tekstu. Lektirni ormarić izrađuje se od listova papira prelomljeni na četiri dijela, tako da dobijaju dvoje vrati ormara. Odozgo, na vratima crtaju, a unutra se prepričava mit. Učenici prezentiraju ispred odjeljenja.
- Učenici za vrijeme časa čitaju „Kralj i žaba” ili „Vjerni Hajnrih” Braće Grim. Nastavnik daje upute učenicima na koji način treba da odrade analizu fantastične (maštovite) priče/bajke. Uz pomoć nastavnika učenici zapisuju: temu, vrijeme, prostor, likove, odnosno junaka, za kim ili za šta traga glavni junak, ko i na koji način mu pomaže ili mu odmaže, kako čarobne riječi ili čarobni predmeti s kojima se služi junak pomažu da izađe iz nedaća. Nakon, toga prezentiraju ispred odjeljenja.
- Učenici imaju zadatak da nacrtaju jedan čarobni predmet i da ga opišu ispred odjeljenja, koja je njegova funkcija i na koji način bi nam bio od pomoći. Učenici koji imaju inspiraciju mogu sami da osmisle čarobnu formulu (riječi) i da je pročitaju ispred njihovih saučenika.
- Učenici rade samostalno, čitaju „Sretni princ” autora O. Vajd. Nakon, pročitano rade plan događaja u tekstu i vode diskusiju o pripovjedaču, sadržaju teksta, likovima, događajima koji ukazuju na bajkovitost/čaroliju teksta. Zatim, nastavnik im daje zadatak da odrade kartu grada gdje će označiti lokacije likova kojima je pomogao Princ uz pomoć lastavice. Na karti treba da bude iscrtana statua Princa. Učenici treba da imenuju nazive ulica (treba da vode računa pri pisanju velikog slova). Zatim, odabiraju jedan lik (epizodni, od likova kojima je pomogao Princ) i prepričavaju cijelu priču. Sve prepričane priče se zapisuju i postavljaju u učionicu.
- Učenici rade projektnu aktivnost *Dani bajke*. Na samom početku projektne aktivnosti, spremaju govor i prezentiraju neku bajku koju najviše vole. Zatim, se dijele u grupe i dobijaju novu bajku za čitanje, svaki nastavni sat, nekoliko sati redom. Za realizaciju mogu da koriste: „*Princ i oblak*” G. Olujić „*Princeza na zrnju graška*”, Anderson, „*Svijet ispod jezera*” D. Maksimović, „*Bajka o ribaru i ribici*”, S. Puškin. Učenici zajednički objašnjavaju karakteristike bajke vodeći diskusiju o temi, likovima, njihove karakteristike i čarobne događaje. Svaka grupa čita svoje bilješke i ključne riječi. Bilješke dijele u grupu, zatim u odjeljenju.
- Učenici rade u paru. Prisjećaju se pročitano mita ili bajke na prethodne nastavne sate. Uz pomoć Venovog dijagrama upoređuju karakteristike mita i bajke prema događajima i likovima.
- Učenici rade u paru. Svaki par ima zadatak da navede nekoliko primjera autorskih ili narodnih bajki. Primjere predstavljaju ispred odjeljenja.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Čitaju „*Carevo novo ruho*” Anderson i Braće Grim „*Brat brata ne hrani, teško ko ga nema*” (Šapkarev). Rade analizu priče uz pomoć tehnike prozor: crtaju jedan prozor i na jednom krilu prozora zapisuju karakteristike priče, a na drugom krilu crtaju crte koji će nacrtati prema njihovom vlastitom viđenju priče. Zatim, predstavljaju ispred razreda, vodeći se uz pomoć realistične teme, likova i događaja.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Svaka grupa dobija po jednu priču. Jedna grupa dobija realističnu priču, druga grupa fantastičnu (čarobnu) priču. Imaju zadatak da po jedan učenik iz grupe pročita na glas u okviru grupe, zatim, da zapišu karakteristike priče prema datim smjernicama. Zatim, ona grupa koja ima realističnu priču, dobija fantastičnu priču i obratno, rješavaju zadatke. Onda uz pomoć T-tabele upoređuju dvije priče. Svaka grupa prezentira odrađeno, navodeći druge primjere čarobnih i realističnih priča.

- Učenici čitaju samostalno priču „Zlatni kamen” Enes Halilović, analiziraju likove, koji su, koliko ih ima, koje postupke izvode, koliko događaja je opisano, ko pripovjeda, gdje se odvijao događaj. Pročitano predstavljaju uz pomoć tehnike Zvijezda priče.
- Učenici su podijeljeni u grupe. Svaka grupa ima zadatak da pročita datu pripovjetku i da izdvoji ključne riječi. Zatim, nastavnik svakoj grupi daje po tri kartice na kojima treba da pribilježe riječi koje su povezane sa izdvojenim riječima. Kartice prezentiraju ispred odjeljenja i diskutira se o istim.
- Učenici rade novu projektnu aktivnost: *Dani romana*. Nastavnik dijeli učenike u grupe. Nekoliko sljedećih nastavnih sati u toku tri nedjelje čitaju odlomke iz romana. U okviru grupe, svaki učenik vodi dnevnik čitanja odlomka iz romana, bilježeći elemente romana. U svakom sljedećem čitanju odlomka romana učenici iz grupe rade prezentaciju pročitano, tako da uz pomoć pribilježenog u toku čitanja koriste za izradu prezentacije. U toku čitanja mogu da koriste odgovarajuće odlomke iz „Tom Soer”, M.Tven, „Djeca iz ulice Pala”, F. Molnar.
- Učenici nose odgovarajuću nastavnu građu za obradu lektire, avanturistički roman „Robinzon Kruso” uz pomoć tehnike „lektira u torbi”. Učenici za vrijeme časa nose papirnatu torbu (torbu za poklon i nekoliko listova u boju). Na jednoj strani torbe lijepe list i na njemu prepričavaju kratki sadržaj romana. Na drugoj strani torbe lijepe list i na njega pišu temu, ideju, likove, autora, pripovjedača, sadržaj, temu, vrijeme, prostor i ideju. U torbu stavljaju pet malih listova na kojima su ispisali pet avantura Robinzona Krusa. Razmjenjuju torbe i čitaju ono što su napisali jedni drugima.
- Učenici odabiraju lik (prethodno nastavnik ima pripremljeno ctreže od kartona s profilnom slikom lika iz romana čije lice je isečeno, učenik na mjesto lika postavlja svoje lice). Znači, učenici imaju zadatak da stave sebe na mjesto lika kojeg su odabrali i usmenim putem prepričaju neki njegov događaj, a zatim, prepričavaju svoja viđenja o tom događaju. Nakon, toga odjeljenje vodi diskusiju o sličnostima i problemima odabranog lika i učenika.
- Učenici obrađuju lektiru, roman. Nastavnik na tabli piše naslov lektire. Nakon toga ispisuje naslove podijeljenih strukturalnih cjelina kako bi te cjeline mogle da budu indikatori prepričavanja redosljedom pričanja (hronološkim) događaja. Učenici prate i dopunjavaju prepričavanje romana.
- Učenici za vrijeme nastavnog sata gledaju film (ili prethodno su bili u bioskop). Nakon posjete imaju zadatak da prepričaju gledani film, poštujući redosljed događaja u filmu.
- Učenici uz pomoć tehnike Usmjereni fantazija zatvaraju oči vođeni instrukcijama: *Zamislite da se nalazite ispred jednog lijepog sunčevog brijega. Šetate pokraj mora i dišete duboko svježi jutarnji vazduh. Mirišete morsku so. Slušate zvuk morskih talasa. Sve je tiho. Nema nikog na krajbrežju mora. Nebo je plavo. Izdaleka se vide ptice koje radosno pjevaju i lete u krugu. Odjednom ugledate u daljini mora jedan čamac. U čamcu jednu osobu koju najviše volite. On/Ona se približava brijegu i maše rukama. Doziva vas. Zove vas da uđete u čamac i da se vozite po morskoj pučini. Vi se radujete. Spremni u kupaćem kostimu za kupanje trčite prema moru. Osjećate hladnu vodu, ali vam to nije problem. Lijepo se rashlađujete. Osluškujete vaša prskanja u vodi. Plivate do čovjeka. Dodaje vam ruku i penjete se u čamac. Osjećate se fantastično. Tiho je, more je plavo i talasa se nježno. Ptice su sad blizu do vas. Čujete kao lijepo pjevaju. Čutite i posmatrate mirno nebo na kojem nema ni jednog oblaka. Čuje se pljusak talasa... budite se...* Nakon što ste se razbudili odgovarate na pitanja: Kakvo je nebo? Kako je izgledala ličnost koju najviše volite? Koje on/ona? Da li nosi kapu? Koje boje je? Šta ste čuli? Šta ste vidjeli? Nakon kratke diskusije gdje učenici spodjeljuju, ono što su vidjeli i čuli, oni to zapisuju kao kratku priču.
- Učenici u toku nastavnog sata razgovaraju o nekom poznatom liku, može da bude muzička zvijezda, sportist, naučnik ili aktivist. Zatim se čita tekst u kojem se opisuje ličnost, izlažu se činjenice i informacije. Učenici nakon toga produžavaju samostalni rad i opisuju ličnost. Na kraju nastavnog sata vodi se diskusija o sadržaju opisa.
- Nastavnik učenike dijeli u parove. Imaju zadatak da u sveskama imenuju neku prirodnu pojavu: grad, snijeg, grmljavinu, tornado, zemljotres..., zatim, uz pomoć tehnike Oluja ideja da napišu riječi, sve one koje im dolaze kada samo pomisle na te pojave. Koristeći riječi rade opis pojava koje su imenovali.

- Učenici izbiraju omiljeno godišno vrijeme i zapisuju ga u sveskama i njegove osobine. Crtaju crtež: proljeća, ljeta i usno opisuju. Zatim, na dobijenim karticama imaju opis lika, pokušavaju da izmišljenog lika umjetnu u izmišljenu priču u kojoj su opisali godišnje vrijeme. Lik voli ili ne voli to godišnje vrijeme. Ono što su napisali čitaju ispred odjeljenja.
- Nastavnik učenike dijeli u grupe, svaka grupa dobija odlomak iz knjige „Bihorci”, Ćamil Sijarić. Opis lika kojeg imaju u odlomku, zatim rade portret lika uz pomoć kratkog teksta. Ono što su napisali čitaju ispred odjeljenja. Vodi se diskusija o poznatim i nepoznatim likovima iz prošlosti i danas, o ličnostima koji su sa svojim osjećajima i nadljudskim naporima unijeli samopovjerenje i zahvalnost.
- Učenici rade u paru. Uz pomoć tehnike „Hamburger” uočavaju kompoziciju teksta i usvajaju je. Dobijaju dijelove hamburgera napravljeni od papira. Gornji dio hljeba je uvodni dio, doljni dio hljeba je završni dio. Pljeskavica je glavni dio. Salata je je zbir stilskih figura, a pomfrit su novo naučene riječi. Na pozadini listova učenici čitaju tekst i uočavaju odlike teksta i karakteristične elemente teksta. Ova aktivnost može da se realizuje uz pomoć: prezentacija, fotografija, 3D oblika i sl.
- Učenici rade samostalno. (Ova aktivnost pomaže učenicima da razumiju kako su stvoreni mitovi). Učenici imaju zadatak da zamisle jedno pleme koje živi izolirano u nekoj šumskoj oblasti. U jednom dijelu neba pojavljuje se svemirski brod. U svom plemenu, oni nemaju nikakva saznanja o tehničkim izumima današnjice. Žive ka domoroci iz prošlosti. Iz svemirskog broda obasjan s velikom svjetlošću izlaze dva stvorenja... i sl. Nekoliko učenika međusobno razmjenjuju ideje, a nastavnik zapisuje na tablu. (Oluja ideja.) Zatim, nastavnik traži od učenika da napišu kratak tekst u kojem jedno biće je Bog Vasiona, a druga ličnost je Božica Zemlje, njegova žena. Tekstove pišu vodeći računa o konstrukciji pisanog teksta: uvodni dio, glavni dio i završni dio. Napisano se čita ispred odjeljenja.
- Učenici rade samostalno. Učenici imaju zadatak da pišu bilješke o nekom zadatku ili projektu koje su dobili iz predmeta. To pišu u posebnoj svesci navodeći datum o svakom zapisu. Učenici, mogu bilješke da pišu u elektronskom ili PDF-formatu i na kraju da objave kao knjigu koristeći aplikaciju sa interneta.
- Učenici rade u paru. Nastavnik dijeli nastavne listiće na kojima su ima zadebljane riječi. Zadatak učenika je da promijene riječi novim riječima ili izrazima kako bi obogatili tekst i dali kreativna rješenja. Na kraju nastavnog sata provjeravaju tekst sa aspekta primjene pravopisnih pravila.

MEDIJSKA KULTURA I MEDIJSKA PISMENOST (VI)

Ukupno časova 20

Rezultati učenja

Učenik/učenica će biti sposoban/na da:

1. pravi razliku između vijesti i mišljenja;
2. objašnjava ulogu novinarstva i potrebu pridržavanja etičkim standardima (nepristrasnost i balansiranost);
3. objašnjava važnost slobode izražavanja i pridržavanje etičkim standardima ponašanja u digitalnom prostoru;
4. prepoznaje govor mržnje u medijima i navodi strategije za suprostavljanje govoru mržnje.

Učenik/učenica će razviti svjesnost o:

5. etičkom ponašanju u onlajn komunikaciji;
6. uticaju medijskih poruka i sadržaja na mišljenje korisnika.

Sadržaj (i pojmovi)	Standardi za ocijenjivanje
<ul style="list-style-type: none">• Uloga novinarstva (vijesti, mišljenja, novinar, novinarstvo, etički standardi, nepristrasnost i balansiranost)	<ul style="list-style-type: none">• Navodi primjere o informativnim sadržajima i primjere o sadržajima u kojima se iznosi mišljenje.• Objašnjava ulogu novinarstva u društvu.• Objašnjava značenje nepristrasnosti i balansiranosti kao etičke standarde.
<ul style="list-style-type: none">• Sloboda izražavanja i etičko ponašanje u digitalnom prostoru (lične uvrede i klevete, poštovanje privatnosti)	<ul style="list-style-type: none">• Objašnjava važnost slobode izražavanja u kreiranju i dijeljenju medijskih sadržaja.• Prepoznaje lične uvrede i klevete u onlajn komunikaciji.• Objašnjava (primjerom) šta znači zaštita privatnosti u digitalnom prostoru.• Prepoznaje prekršavanje prava na privatnost u onlajn komunikaciji.• Objašnjava posljedice neetičkog ponašanja u digitalnom prostoru.
<ul style="list-style-type: none">• Stereotipi i govor mržnje u medijima i na socijalnim mrežama (rodovi stereotipi, odrasli stereotipi, rasni stereotipi, etnički stereotipi, profesionalni stereotipi, govor mržnje)	<ul style="list-style-type: none">• Objašnjava kako stereotipi iskrivljuju istinu.• Prepoznaje stereotipe u medijima.• Objašnjava posljedice u širenju stereotipa preko medija i na socijalnim mrežama.• Prepoznaje govor mržnje u medijima i na socijalnim mrežama.• Objašnjava šta je govor mržnje.

- Objašnjava posljedice korišćenja govora mržnje u medijima i na socijalnim mrežama.
- Navodi strategije za suprostavljanje govoru mržnje.

Primjeri za aktivnosti:

(Primjeri uglavnom ujedinjaju više standarda za ocijenjivanje iz istog sadržaja koji se može realizovati u više časova. Dati primjeri mogu poslužiti kao model za kreiranje novih aktivnosti za iste standarde ili za druge koji nisu obuhvaćeni s njima.)

- Učenici, podijeljeni u grupe, dobijaju komplete od 8 kartica sa kraćim novinarskim tekstovima (izmišljeni ili preuzeti) sa navedenim autorom (izmišljenim ili stvarnim). Tri teksta trebaju biti sa informativnim sadržajima, a pet sa sadržajima u kojima se iznosi mišljenje, pri tom da svaki tekst treba biti na različitu temu (pr. zdravlje, kultura, sport, zaštita životne sredine):
 - Primjeri za informativne tekstove: Rezultati Svjetskog fudbalskog prvenstva; Informacije za slobodna mjesta za upis u srednjim školama;
 - Pregled saobraćajnih nesreća u kojima su nastradali pješaci tokom prošle godine.
 - Primjeri za tekstove sa iznesenim mišljenjem: Kako da žene budu zastupljenije u vlasti; Kako da se pravilno hranimo da bi bili zdravi; Beskućnici su postali i naša realnost; Skoplje je opet među najzagađenijim gradovima u svijetu: Šta misle građani o tome?; Ko strada više od bulinga – dječaci ili djevojčice?

Pri tom treba paziti da tekstovi budu nepristrasni/objektivni (da isključe preubjeđenja novinara), a oni koji izražavaju mišljenja da budu balansirani (da sadrže stavove/argumente ljudi različitih gledišta u vezi problem).

Grupe dobiju zadatak da analiziraju tekstove i da ih grupiraju prema tome da li sadrže samo informacije ili, osim informacija prenose i mišljenje. Kada prezentuju odgovore, vodi se diskusija u čemu je razlika između informativnih sadržaja ili sadržaja koji izražavaju mišljenje. Na osnov diskusije zaključuju se očekivani tačni odgovori (posebno je važno ukoliko neka grupa nije uradila tačnu podjelu tekstova).

Iste se kartice koriste da bi se identifikovali autori tekstova i da bi se ukazalo da su oni novinari i da su tekstovi novinarski napisi koji se sreću ili bi se mogli sresti u medijima (elektronskim ili pisanim). Grupe dobijaju po dvije kartice tekstova (različite kombinacije za svaku grupu) sa zadatkom da ih analiziraju sa aspekta: (1) koje informacije ili probleme obuhvataju, (2) kako pomažu čitaocima ili utiču na njih i (3) kako mogu doprinjeti svakodnevnom životu ljudi ili o rješavanju problema u društvu. Kada prezentuju rezultate urađene analize, zajednički diskutuju o ulozi novinara i o važnosti novinarstva za svakodnevni život ljudi i o demokratiji u društvu.

Nastavnik koristi jedan od tekstova koji izražava mišljenje kako bi ukazao šta znači nepristrasnost (objektivnost) i balansirano novinarsko izvještavanje. Zatim, svaka grupa dobija po jedan tekst sa zadatkom da ga pretvori u pristrasni i nebalansirani tekst. Grupe čitaju „nove“ tekstove i na kraju diskutuju

koje su posljedice pristrasnog i nebalansiranog izvještavanja i zašto je važno da svi novinarski napisi prate zahtjeve nepristrasnog i balansirano izvještavanja.

- Učenici podijeljeni u grupe, dobijaju sljedeći zadatak: Svako iz grupa treba zamisliti da je na neku socijalnu mrežu (fejsbuk, instagram, tik-tok...) objavio selfi. Na zajedničkom listu, svako iz grupe zapisuje po jedan komentar koji bi htio/htjela da dobije ga ispod objavljenog selfija (naprimjer: *Imaš prekrasne oči i trepavice da ti vještačke trepavice uopšte ne trebaju; Izgledaš top ♥; Prava manekenka!; Koliko si narastao! Sigurno igraš košarku! 🍌*). Zatim stave listove na zid i čitaju komentare. Zajednički konstatiraju da svako želi da dobije pozitivne komentare.

Grupe dobiju zadatak da napišu negativne komentare na drugom listu koje bi neko drugi mogao objaviti po njegovim/njenim selfiju kada ga/je žele povrijediti (naprimjer: *A da oslabiš koje kilo 🙄; Bljak 🤢; Na šta ličiš bre 🤔*). Listovi se stavljaju na zid i čitaju se napisani komentari. Diskutuje se kakve osjećaje izazivaju ovi komentari kod osoba kojima su namijenjeni.

Grupe dobijaju zadatak da zamisle situaciju u kojoj neko preuzima objavljeno selfi i dijeli s drugim i ispod preuzete slike objavljuje komentar u obliku klevete – neistine o nekome sa ciljem da ga ocrni, da mu naruši ugled (naprimjer: *Ovo je lopov iz garderobe Fizičkog; Rekorderka u ljubljenu*). Na posebnoj listu svako iz grupe piše po jedan komentar u obliku klevete. Zatim se listovi stave na zidu i čitaju se svi komentari. Svi zajedno diskutuju o sljedećim pitanjima: (1) Kakve su posljedice za nakleveteno lice? (2) Kako mu je narušena privatnost i tada kad mu nije objavljeno ime? (3) Koliko je etički da se vrijeđaju i klevetaju drugi preko socijalnih mreža? Zajednički se zaključuje da je svako odgovoran da postupa etički kao i u realnosti – klevetanje i vrijeđanje na socijalnim mrežama je nasilno ponašanje i pored toga što se „ne vidi” lice koje kleveta i vrijeđa.

Svaka grupa daje prijedloge o etičkom ponašanju na socijalnim mrežama – šta treba – odneno ne treba raditi (naprimjer, Ne vrijeđaj i ne omalovažavaj druge. Ne koristi uvredljive i nepristojne riječi u komentiranju fotografija i postova drugih. Ne iznosi privatne informacije o drugima. Ne dijeli fotografije i povjerljive informacije bez dozvole.) Sa datim preporukama zajednički sastavljaju kodeks ponašanja na socijalnim mrežama.

- Učenici podijeljeni u 5 grupe, izvlače po jednu od kompleta kartica na kojima su napisane (po jedno na svaku karticu): RASA (bijelci, crnci i drugi), POL/ROD (dječak, djevojčica, žena, muž), PROFESIJA ((policajci, ljekari, nastavnici i drugi), UZRAST (stariji, mlađi, tinejdžeri), ČLANOVI PORODICE (kćerka, sin, majka, otac, baka, djed). Svaka grupa treba, na velikom listu papira, da opiše (riječima i crtežom) kako su na izabranim karticama prikazani u medijumima (u filmovima, igranim serijama, reklamama) – *kako izgledaju, kako se ponašaju i kakve osobine imaju*. Na drugom listu papira, trebaju navesti i primjere iz medijuma u kojima su to vidjeli (koji film, serija, reklama). Poslije završavanja posla, svaka grupa (jedna po jedna) okači listove svoje listove sa opisima i primjerima na zidu i prezentuje svoj rad pred drugima. Poslije svake prezentacije učenici iz drugih grupa dopunjavaju svojim primjerima i zajednički konstatiraju kakav opis dominira u medijumima. Nastavnik zapisuje na tabli sve navedene opise koji se poklapaju sa uobičajenim stereotipima o grupama (pr.: Crnci su kriminalci, prodaju drogu... Bake su brižljive, prave pitu, ne dotjeravaju se, Dječaci su hrabri, jaki, ne plaču).

Nastavnik koristi zapisane opise na tabli kako bi definirao pojam *stereotip* (karakteristika koja se pripisuje pripadnicima odvojenih grupa) i ukazao na vrste stereotipa koji su određeni grupama na koje se odnose (rasne, rodove, profesionalne, uzrasne). Zatim opisi članova porodice povezuju se rodovim i uzrasnim stereotipima.

U okviru svake grupe, svaki učenik treba navesti primjer o konkretnom licu koje poznaje, a što je različitije od stereotipa i da navede njegove/njene karakteristike koje ga /je predstavljaju da se razlikuje od stereotipa. Grupe prezentuju svoje primjere. U otvorenoj diskusiji zaključuje se da nas medijumi uglavnom tjeraju da vidimo sve pripadnike jedne grupe kao da su isti (prema stereotipu), i pored toga što se mnogi od njih razlikuju od stereotipa. Vodi se otvorena diskusija da bi se objasnilo kako se rodovi stereotipi prenose u medijumima i na socijalnim mrežama: (1) Koliko se neki/a (dječak ili djevojčica) različit od stereotipa osjeća slobodan/na da se prikaže u pravom svjetlu?; (2) Kako bi ostali reagovali ukoliko se pokaže u drugačijem svjetlu; (3) Koje su posljedice od toga?. Zajednički donose zaključak o negativnim posljedicama od širenja rodovih i drugih vrsta stereotipa preko medijuma i na socijalnim mrežama.

- Od grupa se traži da pripreme predupređenje koje bi se stavilo prije filma, serije ili reklame koje podržavaju stereotipe prema određenoj grupi, prema principu predupređenja koje je na cigaretama: Pušenje ubija – da smisle udarnu rečenicu koja ukazuje na posljedicu prisustva konkretnog stereotipa.

INKLUZIVNOST, RODNA RAVNOPRAVNOST/SENZITIVNOST, INTERKULTURALNOST I MEĐUPREDMETNA INTEGRACIJA

Nastavnik obezbjeđuje inkluzivnost uključivanjem svih učenika u svim aktivnostima za vrijeme časa. Pri tome, omogućuje da svako dijete bude kognitivno i emocionalno angažovano korišćenjem odgovarajućih metodičkih prilaza (individualizacija, diferencijacija, timski rad, saučenička podrška). Pri radu sa učenicima sa popriječenošću primjenjuje individualni obrazovni plan (sa prilagođenim rezultatima učenja i standardima za ocjenjivanje) i uvijek kada je moguće koristi dopunsku podršku drugih lica (lični i obrazovni asistenti, obrazovni medijatori, tutori volonteri i profesionalci iz škola sa resursnim centrom). Redovno prati sve učenike, posebno one ranljivih grupa, da bi mogao na vrijeme da identifikuje teškoće u učenju, podstiče ih i podržava u postizanju rezultata učenja.

Pri realizaciji aktivnosti nastavnik jednako tretira i dječake i djevojčice pri čemu vodi računa da dijeli rodovo stereotipne uloge. Pri formiranju grupa za rad nastoji da obezbijedi balans na osnovu pola. Pri izboru dopunskih materijala u nastavi koristi ilustracije i primjere koji su rodovo i etnički/kulturno senzitivni i podstiču rodnu ravnopravnost, odnosno promovišu interkulturalizam.

Uvijek kada je moguće nastavnik koristi integraciju tema/sadržina/pojmova prilikom planiranja i realizacije nastave. Integracija omogućava da učenici uključe perspektive drugih nastavnih predmeta u onome što izučavaju u ovom nastavnom predmetu i da povežu znanja iz različitih oblasti u jednu cjelinu. Pri izboru tema za obradu treba pripaziti kako bi se pobrinuli i za privatnost učenika.

OCJENJIVANJE POSTIZANJA UČENIKA

Da bi omogućio učenicima da postignu očekivane standarde za ocjenjivanje, nastavnik kontinuisano prati aktivnosti učenika za vrijeme poučavanja i učenja i prikuplja informacije o napretku svakog učenika. O učešću u aktivnosti, učenici dobijaju povratnu informaciju u kojoj se ukazuje na nivo uspješnosti u realizaciji aktivnosti/zadatka i daju se smjernice za poboljšanje (formativno ocjenjivanje). Za taj cilj, nastavnik prati i ocjenjuje:

- izrade učenika (radove, iskaze i sl.);
- usmene odgovore na pitanja postavljena od strane nastavnika ili od strane saučenika;
- odgovore date u nastavnim listićima;
- praktična izvođenja (čitanje, pisanje);
- domaće zadatke;
- odgovore na kvizove (kratke testove) koji su dio poučavanja;
- esejska pitanja;
- izrada projekata;
- izrada plakata;
- kontrolne vježbe;
- provjere znanja;
- reflektivni dnevnicij;
- istraživačke zadatke i aktivnosti tijekom kojih student obavlja: prikupljanje podataka, bilježenje, prezentaciju rezultata – narativno ili tablično, dijagramski, grafički i njihovim prezentiranjem;
- izrade/praktične izvedbe (primjerice, pisanje/izrada tekstova prema različitim zahtjevima, analiza i interpretacija književnih tekstova, gramatičke analize teksta, prikazi, sheme, ilustracije, prezentacije itd.);
- pisani izvještaji s podacima iz provedenih istraživanja.

Nakon završetka učenja svake teme, učenik dobija sumativnu ocjenu u obliku opisa postignutih standarda ocjenjivanja. Sumativno ocjenjivanje provodi se kao kombinacija rezultata postignutog na provjeri znanja u kombinaciji s ocjenom napretka koja se utvrđuje različitim tehnikama formativnog ocjenjivanja. Na kraju školske godine učenik dobiva brojčanu sumativnu ocjenu.

Početak implementacije nastavnog programa	2023/2024. godine	
Institucija/nosioc programa	Biro za razvoj obrazovanja	Биро за развој на образованието
Saglasno članu 30, stavu 3 iz Zakona za osnovno obrazovanje („Službeni list Republike Sjeverne Makedonije“ br. 161/19 i 229/20) ministar za obrazovanje i nauku je donio nastavni program iz predmeta <i>Bosanski jezik</i> za VI razred. Согласно член 30, став 3 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19 и 229/20) министерот за образование и наука ја донесе наставната програма по предметот <i>Босански јазик</i> за VI одделение.	br. _____ _____ godina бр. 08-3170/4 15.3.2023 година <div style="text-align: right;"> Министер за образование и наука, Doc. Dr. Jeton Shaqiri, с.р. _____ </div>	